

Kroniek

Overleven wij?

100 Jaar geleden

Horeca in Emmen: van Noorder Dierenpark
tot Funny Castle

Het kasboek van Jakob Krikke

Een Eerbiedige Gelukwensch

Gerant Jan Berend Grevink

In 1948 werd Jan Berend Grevink uit Winterswijk gérant van het Paviljoen in het Noorder Dierenpark (foto links). Hij zou dat blijven totdat hij in 1959 het café in het pand Marktplaats 5 van Koos Groothuis kon huren. Het gezin Grevink woonde toen aan de Sterrenkamp 18-1, later nr. 37, naast de villa van mevrouw Gerritzen, de zuster van Willem Oosting, langs het spoor (foto rechts) (Foto's: familie Grevink). Lees verder het artikel van Gerjan Grevink over horeca in Emmen, blz. 12-19.

Artikelen

Gerben Dijkstra

Piet Naber

Gerjan Grevink

Gerard Steenhuis

Uit de collectie van Roelof Boelens

Overleven wij? (deel 1)

100 Jaar geleden

Horeca in Emmen: van Noorder Dierenpark tot Funny Castle

Het kasboek van de winkel van Jacob Krikke

Een Eerbiedige Gelukwensch (deel 2)

3

9

12

20

29

Bijdragen

Piet Naber

Henk Jeurink

Redactioneel

Verenigingsnieuws

1

2

Voorbehoud auteursrechten foto's

Bij het plaatsen van foto's in dit blad vraagt de redactie toestemming aan de leveranciers van de foto's. Bij foto's uit het verleden is vaak niet meer te achterhalen wie deze hebben gemaakt. Bent u rechthebbende van een door ons gepubliceerde foto of afbeelding en hebben wij dit niet vermeld, verzoeken wij u contact met ons op te nemen, zodat wij in de eerstvolgende uitgave deze ommissie kunnen rechtzetten.

Bestuur

P.M. Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 06-38358941, pmkraan99@gmail.com.
H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205, secretaris@hvzod.org.

Albert Oost, penningmeester, ledenadministrateur en webmaster Facebooksite, Amsterdamseveldlaan 1, 7887 VD Erica, 0591-301495, aooost3@kpnplanet.nl.
M. Nicolai, bestuurslid, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188.

Gré Tiben-Tolner, bestuurslid en webmaster website HVZOD, Hoofdkanaal o.z. 138, 7881 VR Emmer-Compascuum, 0591-351805, gretiben@hotmail.com.
Geert Schutrups, bestuurslid, Parklaan 7, 7822 EA Emmen, 06-55122978, parklaan7@home.nl.

Redactie

P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942.

Gelieve kopij te zenden aan:

p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen: p.a.naber@home.nl.

Contact

- Website Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe: <https://hvzod.org>.
- Volg ons op Facebook: HVZOD.
- Algemeen e-mailadres: secretaris@hvzod.org.

Lid worden van de

Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?

Het lidmaatschap bedraagt € 18,00 en voor huisge-noten € 5,00 extra. Geef uw naam, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer en e-mailadres per post of per e-mail door aan: H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205, secretaris@hvzod.org.

Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij het lidmaatschap voor 1 december van het lopende verenigingsjaar schriftelijk of per mail wordt opgezegd.

Contributie

In de maanden januari/februari ontvangen leden, die geen incasso hebben, een factuur ter voldoening van hun jaarlijkse contributie.

Leden met een incasso, ontvangen geen factuur. Hun contributie wordt in de maand februari automatisch van hun rekening afgeschreven

Bankrelatie

Rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe, Amsterdamseveldlaan 1, 7887 VD Erica.

Redactioneel

Veel geplande activiteiten konden dit jaar niet door-gaan. In het *Verenigingsnieuws* kijkt het bestuur, ondanks de onzekere tijd, wel alweer vooruit naar het volgende jaar.

Wat is de inhoud van deze *Kroniek*?

In mei 1943 vluchtte een joods echtpaar vanuit Amsterdam naar Emmer-Compascuum. Zij zaten op zeven verschillende onderduikadressen totdat zij in januari 1945 werden verraden. In het eerste deel beschrijft Gerben Dijkstra de gebeurtenissen tot dit verraad. Aan het eind wordt een oproep geplaatst, omdat er nog vragen over die gebeurtenissen zijn. De rubriek *100 jaar geleden* is deze keer korter dan anders, omdat door omstandigheden alleen de kranten van de maand oktober 1920 geraadpleegd konden worden.

Een paar weken gelden verscheen een boek over het Noorder Dierenpark, geschreven door Jan Oosting. In dat park stond, zoals vrijwel iedere Emmenaar nog wel weet, een paviljoen. Daarvan was Jan Berend Grevink de bedrijfsleider. Over de horecageschiedenis van deze man en van zijn zonen schreef Gerjan Grevink het artikel *Horeca in Emmen van Noorder Dierenpark tot Funny Castle*. Daarin komen ook Grevink aan de Markt, de Twin Bar en Play Time ter sprake.

Verder een artikel, geschreven door Gerard Steen-huis, getiteld *Het kasboek van de winkel van Jacob Krikke*. Krikke begon rond 1908 een winkel in Klazienaveen-Noord aan het Scholtenskanaal, waarin hij van alles verkocht. Hij hield een handgeschreven kasboek bij met daarin nauwgezet de inkopen en de betalingen door zijn klanten over de periode 1911-1949. Dat kasboek is bewaard gebleven en geeft veel informatie over de winkel, de winkelier, de voorraad en de klanten.

Tot slot deel 2 van *Een eerbiedige gelukwensch*, met daarin felicitaties, aangeboden door verenigingen in de gemeente Emmen bij het huwelijk van prins-ses Juliana en prins Bernhard in 1937. In de vorige *Kroniek* waren het felicitaties van het zand-, nu van het veengedeelte.

Veel leesplezier, prettige feestdagen en blijf gezond.

Verenigingsnieuws

Algemeen

Vanaf juni van dit jaar hebben we in de tuin van Albert en Trijntje Oost op 't Amsterdamscheveld vergaderd. In de tuin vergaderen was in die tijd nog niet gebonden aan een aantal voorgeschreven deelnemers. Het Amsterdamscheveld is een prima plek voor het houden van creatieve en gezellige vergaderingen. Intussen is het aantal te ontvangen bezoekers teruggebracht tot één. Voor kerkgebouwen of daarmee vergelijkbare onderkomens is het nog steeds dertig personen maximaal. Voor onze laatste bestuursvergadering zoeken we onze heil daarom in zo'n onderkomen en spelen hiermee in op de actuele situatie. U begrijpt dat corona ook op het verenigingsleven van uw historische vereniging veel invloed heeft. Nog steeds vindt het voorgenomen programma voor 2020 niet plaats. U treft daarom deze keer geen terugblik aan. Tijdens de laatste vergadering van 2020 buigt uw bestuur zich onder andere over het jaarprogramma voor 2021.

Vooruitzicht

In de vorige *Kroniek* schreven we dat u er van verzekerd kon zijn dat uw vereniging het thema 75 jaar vrijheid niet ongemerkt voorbij laat gaan. Dat is nog steeds zo. Er wordt gewerkt aan nieuwe boeken over dit thema.

Erfgoed in Coronatijd

In de laatste *Kroniek* is het bestuur met deze rubriek begonnen. Ons hebben geen enthousiaste reacties van leden bereikt die naar een van deze tentoonstellingen zijn geweest. Ons bereikte ook geen nieuwe erfgoedtentoonstellingsinformatie, zodat u deze rubriek deze keer niet in uw *Kroniek* aantreft.

Escaperoom over 75 jaar vrijheid in Emmen

Via via werd onze vereniging benaderd door een zestal PABO studenten die een project voor scholen gaan doen in het kader van 75 jaar vrijheid. De leiding is in handen van de Bibliotheek en de PABO. Ze gaan een escaperoom inrichten aan de hand van

verhalen over de oorlog uit de gemeente Emmen voor de hoogste groepen van de basisscholen. De basisschoolleerlingen gaan in hun gedachten terug naar de jaren 40-45. Ze krijgen opdrachten, die steeds weer een sleutel geven voor het verder gaan naar het volgende verhaal. De verhalen komen uit het nog te verschijnen boek van de HV Zuidoost-Drenthe en het onderduikverhaal *Het dierenpark van mijn vader* van Jan Oosting. Het materiaal vanuit de HV Zuidoost-Drenthe wordt aangeleverd door Sis Hoek-Beugeling. Naar verwachting vindt dit gebeuren tussen februari en mei 2021 plaats. Gedacht wordt aan het uitreiken van een klein bundeltje als aandenken voor deelname aan dit project. Uw vereniging ziet voor haar een soort hoofdsponsoraak weggelegd. Richting de leden ziet het bestuur dit als een vorm van compensatie voor de geplande activiteiten in het kader van 75 jaar vrijheid en die door corona niet zijn doorgegaan. Ook ziet het bestuur dit als een soort compensatie voor het buiten haar schuld tekortschieten van de historische vereniging in het jaar van 75 jaar vrijheid. Er hebben zich heel veel basisscholen ingeschreven voor dit project, dus het bereik is groot. De studenten zien het helemaal zitten en bruisen van leuke ideeën. Een escaperoom is een interactief spel op een fysieke locatie waarbij een groep mensen samen puzzels, raadsels en uitdagingen ontdekken en proberen op te lossen binnen een bepaalde tijd. Het is een misvatting dat je wordt opgesloten in een kamer.

Kroniek en Algemene Ledenvergadering

Op het moment van het ter perse gaan van deze *Kroniek* is het rooster voor 2021 nog niet vastgesteld. De eerste *Kroniek* van 2021 verschijnt op woensdag 10 maart 2021. De overige verschijningsdata in 2021 treft u in het maartnummer van de *Kroniek* aan.

De Algemene Ledenvergadering wordt corona en weder dienende in de laatste week van maart 2021 gehouden.

Overleven wij?

(deel 1)

In mei 1943 vluchtte een joods echtpaar met de trein uit Amsterdam. Zij droegen niet langer de gele jodenster met daarop vermeld 'Jood' op hun jas. Zij voelden dat zij nu niet bekeken werden; zij vielen opeens niet meer op. In Zwolle stappen ze over in een trein met eindbestemming Emmen. Toen zij op het Emmer station waren uitgestapt, stonden zij, nadat de trein weer richting Zwolle was vertrokken, met twee koffers op een verlaten perron, vanwaar zij zouden worden opgehaald. De duisternis viel langzaam over het verlaten station. Het joodse echtpaar moest een uur wachten. 'Zouden we worden opgehaald? Wie zou ons willen verbergen?' Het waren allemaal gedachten die door mijn hoofd gingen, zo vertelde de vrouw later. "Ik was tijdens alle oorlogsjaren nooit zo bang geweest, maar dit was het meest beangstigende uur dat ik ooit heb meegemaakt." Wat moest het joodse echtpaar doen? Het echtpaar kende niemand. Zouden ze worden opgehaald?

Het joodse echtpaar

Op het perron bij het station in Emmen stonden Elkan Katan en Rie van Daelen. Beiden waren opgegroeid in Rotterdam en waren na hun huwelijk, 1 oktober 1940, in Amsterdam gaan wonen, waar Elkan als accountant werkte.

In Rotterdam hadden Elkan en Rie een onbezorgde jeugd gehad; zij gingen met plezier naar school en volgden een goede schoolopleiding; 's winters schaatsten zij; zomers tennisten zij op dezelfde tennisbaan en ontmoetten elkaar hier; twee onbezorgde jongeren van wie het leven na de Duitse inval totaal veranderde. Zij moesten zien te overleven.

De gezinnen Van Daelen en Katan

In het gezin van Van Daelen werd op 10 juni 1915 een tweeling geboren: Maria Adriana (Rie) en Adriana (Jeanne). In het gezin waren ook nog twee oudere broers: Simon en Abraham Daniël (Aat). Vader Van Daelen had een fabriek in antivries, oliën en vetten, waarvan het gezin goed kon leven. Elkan Katan was het tweede kind in het gezin van Nathan Katan (1867-1919), koopman in manufacturen, en Judikje Sanders (1880 - 1957). Elkan was op 22 maart 1912 in Rotterdam geboren. Hij had nog twee broers en twee zussen.

Bij de totstandkoming van dit artikel hebben velen geholpen. Roel Wittink (Amsterdam) heeft in het Joods Museum de videoband van het interview met Marie Katan-van Daelen beluisterd en uitgewerkt. In dit interview dat in het kader van de Survivors of the Shoah Visual History Foundation, opgericht door de filmregisseur Steven Spielberg, werd gehouden, worden verhalen van overlevenden van de Shoah en andere genocides vastgelegd en wordt hiervan een digitaal toegankelijk verhalenarchief gemaakt. Dit artikel is gebaseerd op het verhaal van Marie Katan-van Daelen, gegevens van kinderen van de gezinnen, waar zij ondergedoken zat en via onderzoek in het gemeentearchief van Emmen tot stand gekomen. Lubbe Kroeze (Emmen) heeft onderzoek gedaan naar adressen van kinderen uit de gezinnen die het joodse echtpaar een onderduikplaats hebben gegeven.

Voor foto's van Elkan Katan en Rie van Daelen zie de websitepagina van Hendrik van Daelen (1887-1943) bij het Joods Monument: <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/125216/hendrik-van-daelen>

Naar Amsterdam

Na hun huwelijk gingen Elkan en Rie Katan in de Lekstraat 33-2 in Amsterdam wonen. Hier werkte Elkan als accountant voor het ministerie van Financiën en ook voor de Joodsche Raad, waar hij leider was van de financiële administratie van de groenedistributie. Nadat hun leven zich aanvankelijk relatief normaal voortzette, maakte de start van de invoering van de anti-Joodse maatregelen een einde aan het gewone leven.

Door zijn werk voor de Joodsche Raad werden Elkan en Rie aanvankelijk vrijgesteld van deportatie naar Westerbork, maar toen op 12 januari 1943 dochter Jochebed was geboren, werd deze vrijstelling ingetrokken. Acht weken later, omstreeks 8 maart 1943, werden Elkan, Rie en Jochebed opgehaald en naar de Hollandsche Schouwburg gebracht; Jochebed werd vervolgens in de crèche tegenover de schouwburg ondergebracht.

Twee maanden later, in mei 1943, namen Elkan en Rie de beslissing onder te duiken. Zij krijgen in deze dagen de tip, dat zij hun dochter bij de wisseling van de wacht uit de crèche konden halen. Rie bracht haar acht weken oude dochter naar de familie Bunt in Amsterdam, een collega van haar vader, die ervoor zorgde dat Jochebed een plaats kreeg bij de familie Went in Bloemendaal, een gezin met jonge kinderen.¹

Lang daarvoor had haar vader hen verteld dat er in Zuidoost-Drenthe een familie woonde bij wie zij konden onderduiken. Via verschillende personen werden contacten gelegd met deze familie.

Dankzij een communistische verzetsgroep in Zuidoost-Amsterdam kwamen zij aan valse identiteitspapieren zonder de 'J'; Rie heette voortaan 'Hendrika

Berentsen' en Elkan 'Huub Jacobs'.

Toen volgde de treinreis naar Emmen.

Onderduik bij de familie Middel [ca. mei 1943 - oktober 1943]

Na ruim een uur wachten, het was al donker, kwamen er twee mannen op de fiets die elk nog een fiets bij zich hadden. Het was landbouwer Roelof Middel met zijn buurman.

Elkan en Rie Katan werden naar de boerderij 'Roelof Gerhardus Jantienna 19 Hoeve 38' op het adres Kanaal A ZZ 81 gebracht. Middel huurde deze boerderij voor f. 1.000,— per jaar. Het echtpaar Roelof Middel en Harmtien Brinks hadden twee kleine kinderen: Grietje (* 1935) en Klaas Frederik (* 1941).

Roelof Middel moest niets hebben van de Duitse bezetter. Dat zal een van de redenen zijn geweest dat hij bereid was joodse landgenoten te helpen. Anderzijds zal ook het feit dat de joodse onderduikers voor hun verblijf betaalden een rol hebben gespeeld. Er was toen nauwelijks een georganiseerde hulporganisatie voor joodse onderduikers; zij moesten zelf in hun verblijfskosten bijdragen. Als pachter had Roelof Middel het financieel niet breed. Zijn zoon vertelde: "Het was voor mijn ouders knoien en krabben."

Elkan en Rie Katan werden naar de grote zolder van de boerderij gebracht; dat was de plek waar zij samen 'met wel honderd muizen' moesten verblijven. Voor Elkan en Rie Katan zal de overgang van hun burgerwoning in Amsterdam naar een zolder in een boerderij groot zijn geweest.

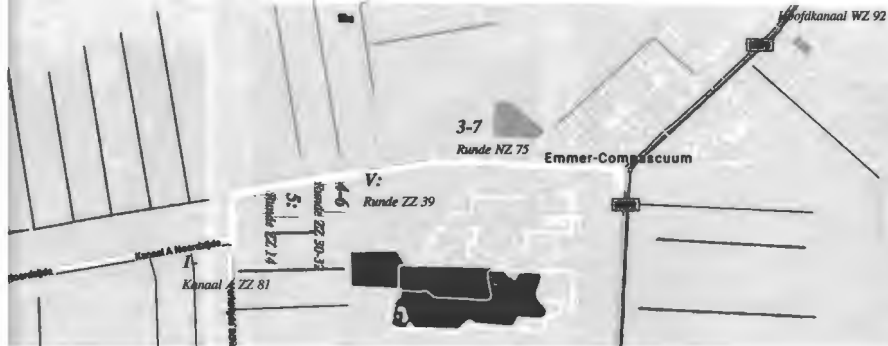
Tussen het echtpaar Katan en Roelof Middel en zijn vrouw ontstonden spanningen over het eten en de financiële vergoeding. Ook was de vrouw van Roelof Middel in oktober 1943 bang dat zij allen door de Duitsers en/of de plaatselijke politiemannen zouden worden opgepakt.

Er werd voor Elkan en Rie Katan een nieuw onderduikadres gevonden. Dat gebeurde buiten het joodse echtpaar om. Er ontstond in Emmer-Compasum een kleine groep mensen, kerkelijk meelevend,

De boerderij 'Roelof Gerhardus Jantienna 19 Hoeve 38' op het adres Kanaal A ZZ 81. Uit: Van Veenhuisje tot dorpspaleis, blz. 81.

De eerste cijfers (1 of 2) geven de volgorde van de onderduikadressen aan en staan op de plaats, waar de woning heeft gestaan. Daaronder staat het adres.

die zich om het echtpaar Katan bekommerde. Na het vertrek van het echtpaar Katan bleef Mid-
del waar hij kon de Duitse bezetter dwarszitten. Zo
verbleef later nog een joodse onderduikster op de
boerderij.²

***Het tweede onderduikadres: de familie Pepping
[ca. oktober 1943 – begin 1944]***

Eind oktober 1943 haalde Geert Pepping Rie en
Elkan Katan op.
Zij werden door Middel van de boerderij op een
boerenkar naar het huis van Geert Pepping en
Jantje Hollander op het adres Hoofdkanaal WZ 92
gebracht. Hij werkte als controleur bij de Land-
bouw Crisis Organisatie (LCO). Behalve vanuit
hun werkzaamheden kenden de beide mannen
elkaar ook door hun kerkbezoek aan de NH-kerk in
Emmer-Compasuum. De onderduikadressen van
de Katans bevonden zich tussen de adressen Kanaal
A ZZ 81 en het Hoofdkanaal WZ 92, een afstand
van minder dan 3 km (zie afbeelding hierboven).
Bij de Peppings had het echtpaar Katan een slaap-
kamer tot hun beschikking. Hoewel Jantje Pepping-
Hollander heel aardig voor Elkan en Rie Katan
was, miste het echtpaar elk contact met de buiten-
wereld: geen krant, geen boeken; ze hadden totaal
niets te doen.

Eind 1943 kregen de Peppings hun tweede kind:
Keerrina. Na de geboorte van de baby konden de
Katans niet langer in het huis blijven. De Peppings
hadden de kamer nodig. Ze waren bang dat mensen
die het echtpaar met de geboorte van hun kind wil-
den feliciteren zouden ontdekken dat er in het huis
een joods echtpaar ondergedoken zat.³

*Rechtsboven de woning van de familie Pepping op
het adres Hoofdkanaal WZ 92. Uit: Van Veenhuisje
tot dorpspaleis, blz. 51.*

*Rechts: De woningen van de gezinnen van Reinder
Knoop (links) en Wessel Schuitema (Foto: Ina Meilink)*

***Het derde onderduikadres: de familie Wessel
Schuitema [ca. begin 1944 – voorjaar 1944]***

Elkan Katan en Rie van Daelen waren tijdens hun
onderduikperiode geheel afhankelijk van de families
die hun een onderduikadres boden. Zij waren uit
het stadse, drukke leven verdreven en zaten sinds
mei 1943 'opgesloten' op zolders en kamers in de
zuidoosthoek van Drenthe, waar zij anders nooit
zouden zijn gekomen. Vanuit een welvarend leven
in het westen van het land werden zij opgevangen
door mensen die het financieel niet breed hadden en
'alle eindjes' aan elkaar moesten knopen om rond
te komen. Toch stonden deze mensen klaar voor
het echtpaar Katan.

De meeste families die het echtpaar Katan onderdak
aanboden waren kerkelijk meelevend. Zij waren
belijdende lidmaten van de Nederlands Hervormde

Vanaf links: Wessel Schuitema en Jantiena Braakhekke; Sjoert Schuitema; Fennechien Schuitema-Rozema (Foto's: Familie Schuitema) en op de vierde foto vanaf links: Corrie, Jan van Seijen en Elisabeth J.A. van Popering met op haar schoot Riekje (Foto: Corrie van Sas-Seijen)

Kerk (Middel, Pepping, Schuitema en Van Seijen) of van de Gereformeerde Kerk (Knoop).

Ook bij het echtpaar Wessel Schuitema en Jantiena A.H. Braakhekke, Runde NZ 75, had het echtpaar Katan een eigen kamer. Overdag mochten zij niet naar buiten, maar 's avonds mochten zij een kwartiertje naar buiten. Verder was er een orgel in huis, waar Elkan en Rie 's avonds op mochten spelen.⁴

Het vierde/vijfde onderduikadres: de families Schuitema en Salomons [ca. voorjaar 1944 - ca. 9 april 1944]

Het vierde onderduikadres, Runde ZZ 30, was bij de ouders van Wessel Schuitema: Sjoert Schuitema (1887-1983) en Fennechien Rozema (1886-1947). Hier verbleven de Katans een korte periode. Op dit adres hadden zij een klein kamertje op de verdieping. Met hun dochter Fennie kreeg Rie een bijzondere band.

Voorafgaand aan deze onderduikperiode of direct erna verbleven Elkan en Ria Katan een nacht bij Klaas Salomon Salomons en Geertje Maria Schuitema op het adres Runde ZZ 14, schoonzoon en

dochter van Sjoert Schuitema.⁵

Het zesde onderduikadres: de familie Van Seijen [ca. 9 april 1944 - ca. voor 1 september 1944]

Het volgende onderduikadres was bij commies Jan van Seijen en Elisabeth J.A. van Popering. Zij woonden op het adres Runde ZZ 32 en waren burens van meester Schuitema.

Ook dit echtpaar was erg meelevend en vriendelijk voor Elkan en Rie Katan. Ze kregen op de bovenverdieping twee kamertjes, een om in te slapen en een om in te zitten. De kleine zitkamer had twee stoelen en een tafeltje.

De beide kinderen Corrie (* 1937) en Riekje (* 1941) waren bijzonder wijs met Elkan en Rie.⁶

Het zevende onderduikadres: de familie Wessel Schuitema [na 5 september 1944 - 2 januari 1945]

Het werd bij de Van Seijens te gevaarlijk voor de Katans. De details hierover ontbreken, maar verraad werd vermoed. De Katans gingen terug naar het huis van Wessel en Tina Schuitema.

In de dagen na Dolle Dinsdag, 5 september 1944,

Links: De woningen van Jan van Seijen en Sjoert Schuitema, De Runde ZZ 30 en 32.

(Foto: Corrie van Sas-Seijen)

Rechts: De woning van de familie Salomons, Runde ZZ 14 (Foto: Pieter Salomons)

Rechts: het pand van de Landwacht, Hoofdstraat 30. Het pand was vanaf begin oktober 1944 in gebruik bij de Landwacht.

waren er veel SD'ers en NSB'ers vanuit het westen naar Drenthe gevlucht. Dat maakte de omgeving waar de Katans ondergedoken zaten onveiliger. De terreur van de Duitse bezetter en hun Nederlandse handlangers nam alleen maar toe.

Landwachters

Op de avond van 2 januari 1945 maakten twee groepen landwachters zich op voor invallen in de woningen van Jan van Seijen en Wessel Schuitema. Een vrouw uit Emmer-Compasuum die een paar huizen verder aan de Runde ZZ woonde had plaatselijke landwachters verteld dat er in de woningen van Van Seijen en Schuitema joodse onderduikers zaten. De actie voor invallen bij Schuitema en Van Seijen werd goed voorbereid op de landwachterspost aan de Hoofdstraat in Emmen. Er werden twee groepen gevormd, de ene groep stond onder leiding van de plaatselijke commandant van de Landwacht; de tweede groep werd geleid door een landwachter uit Emmer-Compasuum.

Bij de overval op de woning van Wessel Schuitema werden Rie Katan en Wessel Schuitema door landwachters opgepakt. Elkan Katan wist zich in de kast in de slaapkamer te verstoppen. Hij vluchtte de volgende dag; wellicht met hulp van Reinder Knoop, buurman van Wessel Schuitema.

Wessel Schuitema werd als eerste door de landwachters op zijn fiets naar het posthuis van de landwachters in Emmen afgevoerd. Ook Rie Katan moest op een voor haar te grote fiets naar Emmen rijden. Het was koud en winderig weer; beroerd weer om te fietsen langs de ijzige wegen langs de kanalen. Op het posthuis hoorde Rie dat bijna alle mannen die Elkan en haar onderdak hadden geboden, waren opgepakt: boer Middel, Wessel Schuitema, en Jan van Seijen.⁷

Jan van Seijen

Op 2 januari 1945 werd 's avonds om 22.15 uur bij Jan van Seijen op het adres Runde ZZ 32 aangebeld. De groepscommandant van de Landwacht in Emmen, Johan H. Smit, trad naar voren en riep tegen Van Seijen: "Handen omhoog." Nadat Jan van Seijen dat had gedaan, werd hij gefouilleerd. Vervolgens betraden acht landwachters zijn woning.

's Nachts verbleef Van Seijen in een cel van de marechausseekazerne in Emmer-Compasuum. Op 4 januari 1945 werd Jan van Seijen om 20.00 uur naar het gebouw van de Landwacht gebracht, waarin zich acht personen bevonden: drie landwachters, drie personen in 'zwartgroene' uniformen [vermoedelijk gaat het hier om Duitse militairen in groengrijze uniformen], een persoon in burger en een naar schatting ongeveer 22-jarig meisje. Bij zijn binnenkomst moest hij zijn overjas uittrekken, waarna hij onmiddellijk door vijf mannen met gummistokken, metalen staven en de blote vuist werd afgeranseld. Dit duurde ongeveer een kwartier. Hij werd geslagen op zijn gezicht, rug, schouders, kortom, waar men hem maar raken kon. Hij bleef ontkennen dat hij joodse onderduikers in huis had gehad. Hij werd vervolgens op dezelfde wijze door dezelfde personen nog tweemaal gedurende een kwartier mishandeld.⁸

Ook de andere opgepakte mannen ondergingen dezelfde mishandelingen. Zonder enige rechtsgrond waren zij opgepakt door landgenoten en werden zij door landgenoten, mensen die zij kenden, gestompt en geslagen. Over hun hele lichaam kregen zij klappen. Elke menselijke waardigheid ontbrak bij de 'ondervragers'.

Middel

In deze dagen werd ook een zekere Hendrik Middel, vermoedelijk een verschrijving van Roelof Middel, opgepakt. Hij werd op 6 januari 1945 om 11.30 uur op het politiebureau in Emmen ingesloten. Aangezien er op het politiebureau van Emmen maar drie cellen waren, kan hij eerst elders, bijvoorbeeld op het kantoor van de Landwacht zijn vastgehouden. Op 7 januari 1945 werd hij om 06.00 uur door landwachter Ten Berge opgehaald. Hij is vermoedelijk naar het Huis van Bewaring in Assen gebracht.

Klaas Middel, zoon van Roelof Middel, vertelde dat zijn vader in het Huis van Bewaring zat opgesloten: "Mijn vader werd door de SD in Assen verhoord, waarbij hij werd mishandeld. Hier werd hij ook met mijn moeder geconfronteerd die in de kamer zat met een doek over haar hoofd. Men wilde mijn vader het idee geven dat mijn moeder alles had verteld, maar mijn ouders hadden afgesproken dat zij 'nooit' iets zouden zeggen. Vanuit Assen werd hij op transport gesteld naar Duitsland."

Reinder Knoop

Na het oppakken van Wessel Schuitema, Rie Katan en Jan van Seijen werd omstreeks 6 januari 1945 ook Reinder Knoop (1919-2002) opgepakt wegens het feit - zo verklaarde hij na de oorlog - dat hij een jood onderdak had verleend en deze had helpen te vluchten. Reinder Knoop was de buurman van Wessel Schuitema en woonde op het adres Runde NZ 73.

Uit de lijst van opgesloten mensen op het politiebureau van Emmen blijkt dat hij niet in het politiebureau van Emmen werd opgesloten. Hij werd vermoedelijk via het posthuis van de Emmer landwachters rechtstreeks naar het Huis van Bewaring in Assen gebracht, waar hij van 6 januari tot 26 januari 1945 heeft vastgezeten.⁹

Geert Pepping

Toen Geert Pepping van de overvallen bij Schuitema en Van Seijen hoorde dook hij meteen onder bij zijn moeder in Assen. Hij zou ook zeker zijn opgepakt. Zijn vrouw vertrok met hun zoon Geert naar haar ouders in Gieten.¹⁰

In Assen

Volgens de aantekeningen van de politie werd Wessel Schuitema op 4 januari 1945 om '4 uur' door

landwachters naar het Huis van Bewaring in Assen gebracht.

Roelof Middel werd op 7 januari 1945 om 06.00 uur uit zijn politiecel opgehaald en naar het Huis van Bewaring in Assen gebracht.

Op zondag 7 januari 19.45 uur, 07.00 uur, brachten landwachters Van Seijen per auto naar Assen. Rie Katan-van Daelen werd op 7 januari 1945 om 07.00 uur door landwachters naar Assen gebracht.¹¹ Reinder Knoop, Roelof Middel, Wessel Schuitema en Jan van Seijen zijn met verschillende transporten in januari 1945 naar het concentratiekamp Schwarzer Weg bij Wilhelmshaven afgevoerd.

Tijdens de verhoren bij de landwachters in Emmen had Rie Katan toegegeven dat zij een ondergedoken joodse vrouw was. Na eventjes in het Huis van Bewaring te hebben vastgezeten, werd zij naar Durchgangslager Westerbork gebracht.

Wordt vervolgd.

Noten

- 1 *Het gaat hier om de familie Went aan de Duinwijkweg, later Zomerzorglerlaan. Zie: Ons Bloemendaal, 1 juni 2016, pagina 8.*
- 2 *Informatie van Klaas Middel.*
- 3 *Informatie familie Pepping.*
- 4 *Informatie Sjoert Schuitema.*
- 5 *Informatie van Pieter Salomons, Zuidwolde.*
- 6 *Informatie van Corrie van Sas-van Seijen, Maassluis.*
- 7 *Proces-verbaal van Jan van Seijen, opgemaakt, Emmer-Compascuum, 18 juni 1945. GAE, Politiedossiers, inv. nr. 262.*
- 8 *Proces-verbaal van Jan van Seijen, opgemaakt, Emmer-Compascuum, 18 juni 1945.*
- 9 *Informatie familie Knoop.*
- 10 *Informatie familie Pepping.*
- 11 *GAE, Politiedossiers, inv. nr. 262.*

Wie kan ons meer vertellen?

Wie kan ons meer vertellen over de in artikel beschreven gebeurtenissen?

Wie kan ons meer vertellen over de verblijfplaats(en) van Elkan Katan. Zelf heeft hij verteld dat hij vanaf januari 1945 op een boerderij in een kelder (met een lijnzaadoliepers en veel wapens) met twee andere mannen zat ondergedoken. Eén van deze twee mannen was homofiel. Wessel Schuitema heeft in een verslag over de oorlogsjaren geschreven dat Elkan Katan ook in het Noorder Dierenpark ondergedoken had gezeten. Reacties naar: Sis Hoek-Beugeling: 0591-659968 / tj.hoek@wxs.nl of Gerben Dijkstra: 06-50805953 of gjd50@ziggo.nl.

100 Jaar geleden

Berichten uit de Emmer Courant van het vierde kwartaal van 1920. Door omstandigheden is het deze keer alleen van de maand oktober van 1920.

No. 85.

Zaterdag 23 Oktober 1920.

Dertigste Jaargang

EMMER COURANT.

Nieuws- en Advertentieblad voor den Zuid-Oosthoek van Drenthe.

Deze courant verschijnt WOENSDAG en ZATERDAG. Abonnementprijs 11.25 per 3 maanden.
Advertentie van 1—4 regels 60 cent, iedere regel meer 12 cent. Kleine advertenties van 1—4 regels

W. TEN KATE, Redacteur.

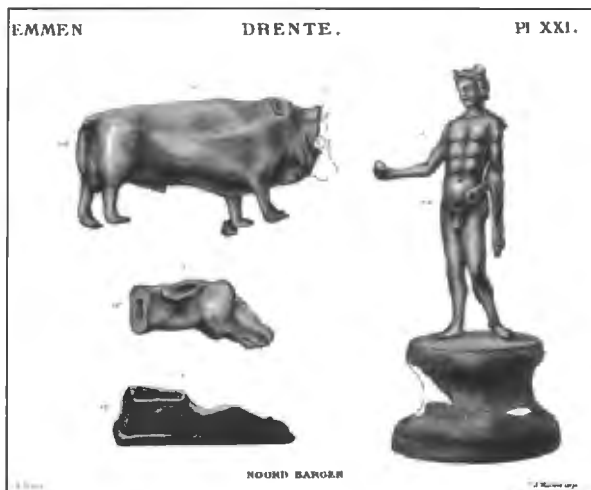
Bezetting der Advertenties tot Maandag- en Donderdagavond. Voor een bepaalde plaats wordt niet ingestaan dan althans bij meer vruchtbare inzending. Verzetten, ingezonden

Weg door de Emmer Dennen. Dit zal waarschijnlijk de latere Boslaan zijn. De bebossing is hier nog niet zo dicht. (Collectie Roelof Boelens)

2 oktober 1920

EMMEN. Het Staatsboschbeheer is thans bezig de eerste van de meerdere, breede, ruime wegen, welke nog aangelegd moeten worden door de Emmer Dennen, gereed te maken volgens de werkwijze van het boschbeheer. Het doel van deze

In 1845 in Noordborge gevonden Romeinse beeldjes. Zie het bericht van 2-10-1920 (Overgenomen uit Nederlandsche Oudheden .. door dr. W. Pleyte, 1881)

wegen is later een goede gelegenheid te hebben voor afvoer en aanvoer van het benodigde voor de boschcultuur enz., terwijl men bij een eventueelen boschbrand kans heeft voor zoo'n breeden weg den brand te stuiten. Het geheele bosch zal door deze wegen in vakken van 10 tot 15 ha verdeeld worden. Met kracht wordt gewerkt om de zware verliezen, welke de oorlogsjaren ('14-'18) aan het bosch hebben toegebracht, voordat het in handen van de Staat kwam, zoveel mogelijk te herstellen. Rondom en in het bosch zijn er al heel wat nieuwe aanplantingen geschied, waarmede ook reeds krachtig door de Naaml. Venn. vóór zij hare bezittingen aan den Staat verkocht, was aangevangen.

NOORDBARGE. Onder leiding van dr. Van Giffen, conservator aan het Drentsch museum van oudheden te Assen, zijn dezer dagen op het Hooge Loo te Noord-Barge, verschillende oudheidkundige proef-onderzoekingen gedaan, welke heel interessante resultaten hebben gehad. De aanleiding tot dit onderzoek ligt al heel wat jaren terug. In 1845 vond den landbouwer H. Vrielink, die daar een steenbakkerij had, ter diepte van 0,25 tot 5 el een 20-tal Romeinsche beeldjes en andere voorwerpen, als een bronzen Mercurius, een Juno beeldje, enz. Bij de eigenaren van den grond, de heren R. IJken Jzn. te Emmen en H. Huizing Azn. te Noord-Barge welwillende medewerking en het resultaat is van dien aard dat de heer Van Giffen met tevredenheid er over spreken kan.

6 oktober 1920

EMMEN. Zaterdag gelukte het aan den jager Joh. Kuipers aan den Odoornweg alhier een wilde

gans te schieten bij het Valther Zandje. Wel een zeldzaamheid.

BARGER-OOSTERVELD. Langzaam maar zeker breidt zich het aantal inwoners hier uit. In 't loopende jaar zijn reeds een twintigtal huizen en huisjes gebouwd. Vele van de nieuwe bewoners komen van Barger-Compascuum, waar de met kracht doorgezette vervening hen van hun bestaan op 't bovenveen berooft. De schapen moeten hun komst stellig met leede ogen aanzien, want steeds meer moeite zal het kosten, die dieren het noodige te verschaffen. Evenwel, de bodem wordt al meer en meer productief gemaakt en dit is steeds een gunstig teken.

9 oktober 1920

EMMEN. Zooals bekend, is de heer T. Kremer, sigarenhandelaar alhier, begonnen een sigaar onder eigen naam in te voeren, onder het merk "De Scheper", prijs 8 cent, per kistje f 7,50. De inheemsche naam verschaft al dadelijk aan het rookmateriaal zekere populariteit. Dat deze sigaar dit verdient is ons nader gebleken, nu we met een proefje hebben kennis gemaakt. De sigaar, kloek van model, is bepaald goed: goed van geur, goed van kleur en vergeleken met andere merken ook goedkoop. We kunnen "De Scheper" dan ook aanbevelen en wenschen de heer Kremer er succes mede.

13 oktober 1920

EMMEN. Gisteravond vergaderden de leden van de Geref. gemeente alhier om de noodzakelijkheid te bespreken van het bouwen van een nieuw kerkgebouw, dat langzamerhand te klein is geworden om de schare te bevatten. Algemeen was men het er over eens, dat de toestand, zooals deze thans is, niet gehandhaafd mocht worden, waarom dan ook in beginsel besloten werd tot bouwen van een nieuw gebouw over te gaan. Het kerkgebouw zal komen te staan op het aangekochte terrein aan de Wilhelminalaan, naast de woning, vroeger bewoond door den rijksontvanger en welke zoo mogelijk tot pastorie zal worden ingericht.

De oude Gereformeerde kerk aan de Westennesscherstraat werd in 1920 te klein. Besloten werd tot de bouw van een nieuwe kerk in de Wilhelminastraat. Dat gebeurde pas in 1923. (Collectie Roelof Boelens)

16 oktober 1920

EMMEN. De wekelijkse Emmer najaarsmarkten zijn weer in aantocht. Na de markt van heden zal nog 4 weken achtereen telkens markt gehouden worden. Volgende week vrijdag is de eerste van 3 markten en over 14 dagen het 'middelst markten', 5 nov. de 3e en 12e nov. weer de gewone 14-daagse markt.

NIEUW-AMSTERDAM. Het hotel 'Brouwer' tegenover het station te Nieuw-Amsterdam is geheel gerestaureerd. Het geheel ziet er goed verzorgd en keurig afgewerkt uit. De logeerkamers zijn frisch en aardig bemeubeld. Ook de eetzaal heeft een verandering ondergaan en biedt ruimschoots plaats voor de gasten die van de uitmuntende keuken wenschen te profiteren. De groote van gemakkelijke rieten fauteuils voorziene serre is disponibel voor vergaderingen. Hotel 'Brouwer' mag zich laten zien.

20 oktober 1920

KLAZIENAVEEN. Door het waterschap Barger-Oosterveen is thans in vereeniging met de N.V. Turfstrooiselfabriek Klazienaveen v. h. W. A. Scholten een motorbrandspuit aangeschaft. De spuit, geleverd door de firma A. Bickers te Rotterdam, werd vorige week donderdag geprobeerd, waarbij, op uitnodiging, aanwezig waren de Burgemeester, de Wethouder van openbare werken en de brandmeesters te Klazienaveen. In alle opzichten voldeed de spuit aan de gestelde eischen. Ongeveer 500 l. water per minuut werd met gemak geleverd. Een grote aanwinst voor onze plaats, daar met zoo'n spuit, waarbij ongeveer 300 m. slang behoort, iets begonnen kan worden in geval van brand.

30 oktober 1920

Dichtbij Emmen staat een woning van heidezoden en -plaggen, zoo slecht, dat het verwondering wekt, dat de menschen, die er in wonen, een jeug-

dig echtpaar, er verblijf in kunnen houden. De hut, veel te laag, met ramen waarvoor oude zakken hangen, is voor kort gebouwd en naar men verzekert, zal de bewoning over den winter voortduren. Art. 5 der woningwet mocht men in dit geval wel handhaven.

EMMEN. Gisteren bracht de Commissaris der Koningin in dit gewest, mr. J. T. Linthorst Homan, een officieel bezoek aan deze gemeente. Om half elf werden de heren officieel door B. en W. ten gemeentehuize ontvangen, waarna in een vergadering de belangrijkste zaken, de gemeente betreffende, besproken werden. Hierna werd door Z.H.E. Gestr. met den griffier een onderzoek naar de administratie der gemeente ingesteld. Beide heren waren vol lof over de inrichting der gemeenteadministratie, welke onder leiding van den burgemeester, sedert diens komst in de gemeente, is tot stand gekomen, en welke de heren haast nergens zo keurig ingericht hadden gezien. Door den Commissaris werd daarna een bezoek gebracht aan de Ambachtsschool. Met bijzondere belangstelling werd het schoolgebouw bezichtigd en het onderwijs dat gegeven werd, gevolgd, waarbij de bezoeker verschillende leerlingen toesprak. Daarna werd nog een bezoek gebracht aan de Rijkslandbouwwinterschool, waar eveneens het bestuur tot ontvangst aanwezig was. Een les in de veevoeding, gegeven door den heer Emmens, werd bijgewoond en daarna het gebouw bezichtigd.

Horeca in Emmen: van Noorder Dierenpark tot Funny Castle

De horecageschiedenis van Jan Berend Grevink en Gerda Grevink-Buunk

Jan Berend Grevink was mijn vader. Hij werd geboren op 12 november 1914 in Winterswijk in de Achterhoek van Gelderland. In 1937 trouwde hij met mijn moeder, Gerda Buunk, ook geboren en getogen in het Winterswijkse. In zijn jonge arbeidsjaren werkte mijn vader in een administratieve functie bij de Tricotagefabriek in Winterswijk. Mijn moeder werkte bij een banketbakker achter de toonbank, waar haar eeuwige liefde voor gebak, bonbons en alles wat lekker is ontstond en altijd zo is gebleven. Hoe ze elkaar hebben ontmoet is niet bij onze familie bekend, maar wel kennen we de anekdote dat het bietenveld in de omgeving 'twee kontjes hoog was'.

Gevolg: er werden vier jongens geboren: Han in 1943 in Winterswijk, Gerjan in 1950 en daarna nog Arno in 1954 en Rob in 1955 in Emmen, allen getrouwd en nog in leven en welzijn.

Ik zal in een niet al te lang verhaal proberen te schetsen hoe mijn vader als gerant - jargon voor bedrijfsleider in een horecagelegenheid - in het Noorder Dierenpark verzeild raakte, welke rol hij daar speelde en hoe hij na ruim elf jaar Noorder Dierenpark met mijn moeder in het centrum van Emmen een zeer succesvol café-restaurant begon, waarvan ik in alle bescheidenheid moet zeggen dat de informatie over 'Café-Restaurant Grevink aan de Markt' in alle publicaties die er in de loop der tijd zijn verschenen, zoals over Groothuis aan de Markt, Grimme aan de Markt de periode van Grevink aan de Markt onterecht weinig algemene bekendheid geniet. Maar dat terzijde.

Toen mijn vader na de mobilisatie voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog in de meidagen 1940 aan de Grebbelinie vocht en daarna werd ontwapend

kon hij zijn werk bij de Tricotagefabriek vervolgen. Na de oorlog werd hij als officier-bemanningslid belast met de organisatie van alle interne zaken op een van de schepen waarmee duizenden repatrianten en militairen vanuit voormalig Nederlands-Indië naar Nederland werden gebracht. Hij voer enkele keren heen en weer, de naam van het schip waarop hij bemanningslid was, weten wij niet meer. Kennelijk is daar zijn organisatie- en horecatalent opgevallen bij de toenmalige commandant c.q. kapitein. Wat wij weten is dat hij enorm heeft genoten van die maandenlange reizen. Hij hield van de reuring op het schip en de weidse gezichten, iets wat ik van hem heb geërfd. Hij voelde zich in z'n element in het regelen van allerhande zaken, waaronder voedselvoorziening en -uitgifte, de bevoorrading van allerlei spullen voor de overtochten, het onderbrengen van passagiers in hutten en het verder

Opmerking auteur

Het hiervoor geschetste verhaal is gebaseerd op mijn herinneringen vanuit eigen waarneming, beleving en perspectief en uit verhalen van mijn broers. Ik heb getracht op zo zorgvuldige en oprechte wijze de geschiedenis weer te geven. Aan deze interpretatie kunnen geen rechten worden ontleend.

Winterse beelden bij het Paviljoen. Op de foto links is het terras te zien met op de achtergrond de speeltuin. Op de foto rechts is links de kiosk te zien. (Collectie Familie Grevink)

bestieren van alles wat op zo'n 'passagiers-schip' plaats vond, verwacht maar vooral ook onverwacht. Kortom, hij was een echte organisator met een zeer ontwikkeld gevoel voor gastheerschap. Zoals gezegd, hij viel op. Nou wilde het geval dat de (militaire) commandant op het schip, een majoor waarvan mij de naam niet bekend is, een kennis of vriend was van de toenmalige directeur van de Tricotagefabriek die op zijn beurt een kennis/vriend was van de burgemeester van Winterswijk die op zijn beurt een relatie was van de eerste eigenaar van het dierenpark, Willem Sjuck Johannes Oosting.

Foto links: Vanaf links: mijn moeder Gerda Grevink-Buunk, mijn vader Jan Berend Grevink en mijn oudste broer Han.

Foto rechts: Mijn vader (links) is met een medewerker de dagopbrengst aan het tellen. (Collectie: Familie Grevink)

ting. Die had na de oorlog, na enkele voorgangers, opnieuw een gerant nodig om het toen nog zeer primitieve horecagebeuren onder z'n hoede te nemen. De horecavoorziening, die bestond uit een paviljoen(tje) met daartegenover een kiosk, waar je een rolletje drop en andere snoep kon kopen, zou onder leiding van een nieuwe gerant meer van het zo broodnodige geld in het laatje kunnen brengen. Zo kwam het dat de kwaliteiten van mijn vader Oosting ter ore kwamen en het tot een dienstverband kwam dat ongeveer tien jaar zou duren. In 1948 kwam mijn vader in Emmen, maar kon hier nog niet wonen, omdat de dienstwoning nog niet was gebouwd aan de Sterrenkamp 18-1, later nr. 37, naast de villa van mevrouw Gerritzen, de zuster van Willem Oosting, langs het spoor. Onlangs is de mooie villa om ons onverklaarbare reden afgebroken. Mijn vader woonde eerst in een pension, en toen mijn moeder en mijn broer na enige tijd zich bij hem voegden woonden zij aan de Julianastraat tot zij aan de Sterrenkamp hun intrek konden nemen, aan de achterzijde van de dieren-tuin. In dit huis ben ik en zijn mijn twee jongere broers geboren. Dit huis staat er nog steeds. Mijn vader kwam aan met de trein vanuit Zwolle

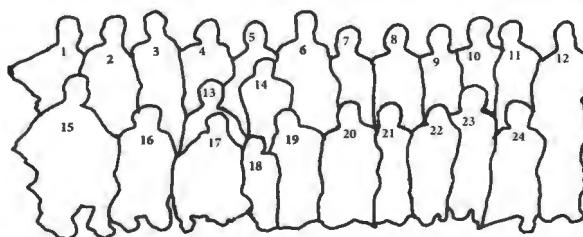
en werd met een vrachtwagentje opgehaald door Berend Gewalt, ook werknemer in het park en onder andere belast met het voorbereiden en voederen van de dieren. Hij zei tegen mijn vader: "Hoe lang of hoe kort je hier ook werkt, je gaat er met gedonder uit." Natuurlijk is het niet aardig om zo iets over iemand te schrijven en ik zou het ook niet gedaan hebben als niet algemeen bekend was dat Oosting voor velen een 'moeilijke' man was. En als je als gerant een ambitie hebt om 'er iets van te maken', maar daarin weinig ruimte krijgt dan kruipt langzaam de behoefte om het zelf dan maar voor eigen rekening te doen. Mijn vader is zich die opmerking van Berend Gewalt altijd blijven herinneren. Daarover later meer. Het heeft dan ook nogal wat tijd geduurd voordat de eigenaar (ook) tot het besef kwam dat een kleine uitbreiding van het paviljoen meer mogelijkheden zou bieden om bijvoorbeeld groepen te kunnen ontvangen, zoals leden van vereniging 't Aol Volk of om sportwedstrijden te

Jan Berend Grevink, staand, organiseerde in het Paviljoen ook Drentse koffietafels met de kraantjespot en de bekende Verkade beschuitbus. Ook het eitje ontbrak niet. (Collectie: Familie Grevink)

houden zoals tafeltennis en dammen, schaken en bridgen, het faciliteren van recepties, bruiloften, partijen en dergelijke. Het vereiste (dus) nogal wat overredingskracht en vooral geduld om het zover te krijgen. Uiteindelijk kwam na veel vijven en zessen de verbouwing tot stand en ik zou haast zeggen, uiteraard werd het een succes en namen de inkomsten sterk toe. Ik zie als achtjarig jongetje (1958) mijn vader nog met een spuitbus geurspul langs het grote gordijn lopen en de plankenvloer met was schoonvegen voor een bijeenkomst 's avonds. Maar naarmate horecabezoek van mensen meer algemeen werd en daarmee de behoefte aan een uitgebreidere menukaart, experimenteerde mijn vader met nieuwe gerechten, zoals uitsmijters, een tot dan

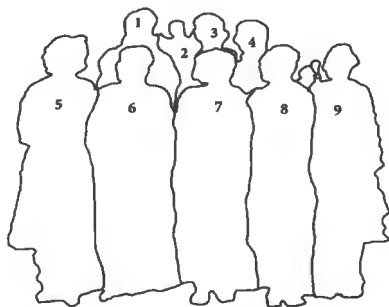

Bedrijfsvoetbal: links het voetbalfatal van het Noorder Dierenpark; rechts het elftal van het Paviljoen in de dierentuin. ((Collectie: Familie Grevink)
Enkele namen: 9: Jan Berend Grevink; 18: Roelie Ananias; 20: Willem Sjuck Johannes Oosting; 21: Han Grevink. Wie kent meer namen? Graag contact opnemen met Piet Naber, 0591-633942 of p.a.naber@home.nl.

nog redelijk onbekend gerecht. Drie boterhammen met drie gebakken eieren, plakje ham eronder met garnering (blaadje sla, plakje tomaat en een paar zilveruitjes). Hij deed dat buiten achter het restaurant, op een gasstelletje, want binnen waren nauwelijks voorzieningen. Dit illustreert goed hoe primitief de omstandigheden waren. En zo ook de ijsverkoop. Mijn vader experimenteerde met alles, van pannenkoek tot soep, en later ook met ijs,

want in het westen van het land had hij gezien, dat volwassenen en kinderen verzot zijn op ijs en hij had de grote winstmarge die er op de verkoop van ijs zat al berekend. Hij bracht dit als plan dan ook verscheidene keren onder de aandacht van Oosting, maar kreeg telkens nul op het rekest. Het eeuwige dralen en de terughoudendheid, omdat investeren nou eenmaal geld kost, begon mijn vader danig te frustreren. Uiteindelijk na het nodige

Vrouwelijk personeel van het Paviljoen. Wie kent namen? Graag contact opnemen met Piet Naber, 0591-633942 of p.a.naber@home.nl.

geduw en getrek kwamen Oosting en zijn echtgenote tot eenzelfde inzicht om een ijsmachine aan te schaffen, wat natuurlijk vanwege het succes al snel leidde tot de aankoop van een tweede machine. En zo wist mijn vader tussen de schermutselingen met de eigenaar door de horeca in tien jaar tijd tot bloei te brengen, wat in belangrijke mate heeft bijgedragen aan het succes van de diertuin. Maar zoals gezegd, mijn vader was ambitieus en mijn moeder ook en zij wilden verder. Mijn vader zei op precies 9 april 1959, op mijn negende verjaardag: "Hoe zou jij het vinden als we gingen verhuizen, naar de Markt in het centrum. Papa gaat daar een café beginnen en we gaan daar ook wonen."

Café aan de Markt

Het café in het pand Marktplaats 5 van Koos Groot-huis stond al een tijdje te koop. Uiteraard moesten mijn ouders bij de toenmalige Nederlandse Middenstandsbank met directeur Hollander financiële afspraken maken. In een dorp zoals Emmen met z'n kleine kern notabelen bleef dat natuurlijk niet lang geheim. Oosting was zeer verontwaardigd en boos over het voornemen van een werknemer van hem die voor zichzelf begon en misschien ook nog een concurrent van hem werd. De boosheid van Oosting stond echter niet in verhouding tot de ambitie van mijn ouders. Het vertrek vond dan ook met stille trom en in grote mineur plaats. Geweld had met zijn uitspraak gelijk gekregen, zij het dat mijn vader niet weggestuurd werd, maar zelf wegging.

Na een stevige verbouwing van Marktplaats 5 heeft

Café-Restaurant Grevink aan de Markt (Collectie Familie Grevink)

jaren achtereen Café Restaurant Grevink aan de Markt honderden bussen met gasten op weg naar de diertuin ontvangen. Ook het verenigingsleven dat na de oorlog tot stilstand was gekomen, kreeg een enorme impuls, omdat er nu weer ruimte was voor vergaderingen, toneelvoorstellingen, dansavonden, gymnastiekuitvoeringen, bruiloften en partijen, zanguitvoeringen en wat dies meer zij. Veel mensen zullen herinneringen hebben aan de tijd dat de wekelijkse balletlessen werden gegeven door mevrouw c.q. 'juffrouw Tholen' die daarvoor speciaal iedere woensdag vanuit Amsterdam naar Emmen kwam met de trein. De lessen vonden plaats in Zaal 1 op de bovenverdieping. Zat je beneden een kop koffie te drinken, dan hoorde en voelde je de danseressen dansen en springen en was je bang dat ze door het plafond heen zouden vallen. Het hele gezin werd ingezet om de helpende hand te bieden, was het in de bediening, of in de garderobe, bij de kaartverkoop of als afwasser, wij, vier zonen, hebben allen meegewerkt in het familiebedrijf. Mijn moeder stond in de keuken. Het was heel hard werken, ook voor haar.

De Concertzaal naast het hoofdgebouw, bood een podium aan nationale en internationale optredens. Ik herinner me nog dat Gitte optrad, een Deense

Café-restaurant Grevink grondig gemoderniseerd

Links: De Concertzaal, waarin in de weekeinden dansavonden werden georganiseerd.

Rechts: de schuur tussen Café-Restaurant Grevink en de concertzaal. Hier werd later de bar De Wipkar gevestigd. (Collectie Familie Grevink)

zangeres die zeer succesvol was in de jaren zestig, wie herinnert zich niet haar liedje: Ich will 'nen Cowboy als Mann, waarmee ze in Duitsland een nummer-1 hit scoorde? André van Duin met zijn bandparodie stond ooit op het podium. De Selvera's en meer toentertijd bekende artiesten deden de concertzaal in Emmen aan.

Mijn beide ouders waren, zoals gezegd, ambitieuze ondernemers in de horeca. Heel lang heel hard werken, vaak tegen de stroom in, financieel heel goed boeren, maar ook verdriet en tegenslagen incasseren. Mijn vader die goed gastheerschap wist te combineren met een dosis durf, commercieel inzicht en doorzettingsvermogen werd door velen op handen gedragen en gedurende zijn hele horeca ondernemerschap ervaren als aimabel, toegankelijk en mild: een goede gastheer.

Zijn kinderen is dit horecagevoel in de genen meegegeven. Ook mijn drie broers hebben hun sporen in de horeca nagelaten: Han als uitbater van de befaamde disco PlayTime, en later Funny Castle, Rob als uitbater van verschillende cafetaria's, waarna hij toch een andere weg koos en Arno met verschillende horecabedrijven in Emmen en Borger en nu succesvol is als horecamakelaar.

De zoon van Han, Ronald, was jarenlang eigenaar van Markant (op dezelfde plek aan de Markt) en is nu eigenaar van Restaurant Route34 in Erm. Peter, de zoon van Arno had lange tijd Bistro Pardoes in Emmen. Ik heb twee dochters die dromen van een leuke kadowinkel met een kleine horecadagzaak er

naast. Tja, het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Ik heb weliswaar hetzelfde bloed, maar ik ben toch maar iets heel anders gaan doen.

Abrupt einde

Helaas kwam er aan zeven jaren van voorspoed en financieel succes een abrupt einde. Wat was het geval? Naast het pand aan de Markt stond de zogeheten Concertzaal, een lang gebouw waar de gebrandschilderde glas-in-lood ramen van - waarschijnlijk - de Hongaarse kunstenaar Vilmos Huszar nog in zaten. Dit gebouw was oorspronkelijk ook gebouwd en bedoeld als een soort theater. De architect was Egbert Reitsma, lid van de kunstenaarsvereniging De Ploeg. Zo was er een groot podium en achterin de zaal op de eerste verdieping een balkon. Er werden toneelavonden en filmvoorstellingen gegeven, dansavonden in het weekend met muzikale begeleiding van tal van bands onder andere The Scandals, The Rhythm Stars, Black Lake, de Zamorra's en trio Jitse. Daarnaast waren er grote buffetten en diners voor verenigingen, tentoonstellingen, bruiloften en werd er in februari carnaval gevierd en hoe! Maar wat weinig mensen weten is dat er onder het gebouw een even grote en lange parkeerkelder was voor karren en koetsen. Aan de achterzijde reed men via een lange helling de eerste Emmer parkeergarage in, waarna de gasten voor lange of kortere tijd in het hoofdgebouw verbleven. Tijdens de huur door mijn vader is deze ruimte nooit meer zo gebruikt, behalve dat hij een bevriende fabrikant van plastic buizen, zoals die worden gebruikt in de electrotechniek, tijdelijk gelegenheid bood zijn materiaal in die kelder op te slaan.

Koos Groothuis woonde met zijn moeder zelf ook nog in een deel van het pand en zag van dichtbij met lede ogen aan dat mijn ouders 'zijn' destijds

*De Twin Bar in de Stationsstraat. Nu Rue de la Gare.
(Collectie Familie Grevink)*

zieltogende cafébedrijf weer zo succesvol hadden opgebouwd. Hij zocht daarom manieren om onder het contract uit te komen om zelf weer het heft in handen te kunnen nemen.

Na vijf jaren zou de huurprijs opnieuw bekeken worden, omdat de huur van het bedrijf bij aanvang niet erg hoog was. Koos Groothuis kwam met een huur die extreem hoger was dan de destijds overeengekomen maximale huurprijs. Dat leidde tot juridische schermutselingen die resulteerden in een verhoging van de huurprijs, maar tegen het maximaal toegestane bedrag. Tegelijkertijd bleef Groothuis op andere manieren zoeken naar mogelijkheden om onder het contract uit te komen. Die vond hij in de toestemming die mijn vader aan de bevriende fabrikant had gegeven om de kelder enige tijd te mogen gebruiken als opslagruimte. Volgens Groothuis had dit alle schijn van onderverhuur en was dit volgens het contract verboden. De mondelinge afspraak van mijn vader met de buizenfabrikant brak hem dus uiteindelijk op. Groothuis kreeg de rechter aan zijn zijde. Het contract moest worden ontbonden. Dit betekende dat mijn ouders hun 'levenswerk' moesten beëindigen.

Koos Groothuis was er daarna op gebrand zo snel mogelijk zelf het bedrijf voort te zetten dat hij mijn ouders een groot bedrag betaalde om de inventaris die al helemaal was afgeschreven over te nemen. Van dit bedrag konden mijn ouders al hun lopende verplichtingen aan de bank volledig voldoen en zelfs nog geld overhouden.

Koos Groothuis startte meteen dat volgende week-end met de voortgang van de bedrijfsactiviteiten. Ruim een jaar later ging hij failliet. Hij verkocht zijn failliete boedel aan Bert Grimme, die de zaak opnieuw opstartte.

Nieuwe horecazaak

Mijn ouders waren niet van het type om bij de pakken neer te zitten. Mijn vader zocht en vond een nieuwe horecanering in het café/hotel van Mensing aan de Stationsstraat, nu Rue de la Gare. Het was een bescheiden pand met een café en op de eerste verdieping een klein aantal kamers. Mensing was een heel aardige man die helaas kampte met nogal wat overgewicht en daarmee samenhangende gezondheidsklachten. Hij wilde met 'pensioen' en zijn zaak overdoen, en zo begon café Grevink bestaande uit een klein koffiebuffet, een stamtafel en een biljart.

Mensing schijnt een voortreffelijke kok geweest te zijn, wat voor mijn vader aanleiding was gebruik te maken van deze eet-goodwill en zelf ook weer restaurant te gaan houden, althans mijn moeder was geroepen dit in de keuken voor elkaar te boksen. Al snel werden de vijf kamers boven gemoderniseerd om er hotelgasten onder te kunnen brengen, onder wie personeelsleden uit de industrie die tijdelijk onderdak moesten hebben. De ruimte achter het café werd ingericht als eetzaaltje, waardoor de omzetcapaciteit wat toenam.

Een jaar later besloot mijn vader het eetzaaltje om te bouwen tot een moderne bar plus drie tafeltjes, samen voor ongeveer twintig personen. Ook in de voorzaal werd het buffet vervangen door een grotere buffetbar. Het dagcafé en de bar 's avonds waren een groot succes, niet in de laatste plaats te danken aan heel aardig en adequaat personeel, onder wie Dorie van der Kroft en Emmie en Tinie die achter de bar bedienden. Met name de laatste twee vertoonden qua uiterlijk veel gelijkenis, wat uiteindelijk leidde tot de nieuwe naam van de bar, de Twin Bar.

Maar het goedlopende hotelletje met café-restaurant en Twin Bar was voor de ambitie van mijn ouders niet genoeg en al na een jaar werd er gedacht aan nieuwe activiteiten. Inmiddels was broer Han van elders teruggekeerd en wilde ook iets nieuws beginnen. Ik weet niet precies wie met wat kwam, maar zeker is dat commercieel inzicht en creativiteit samenkwamen in een achteraf gezien briljant idee. Het was beiden opgevallen dat er weinig voor de jeugd te doen was in het Emmen van de jaren zes-

*Bar, dancing,
discotheek
Play Time aan de
Spoorstraat
(Collectie Familie
Grevink)*

*Ingang van
Funny Castle
(Collectie
Familie Grevink)*

tig. Wel werden de koffiebar TinPanAlley tussen Kapelstraat en Kerkhoflaan en café Mulder/Goeree bij het spoor als dé ontmoetingsplaatsen gezien voor de jeugd.

Een discotheek, dat zou toch hier ook moeten kunnen, daar was de tijd in Emmen vast rijp voor. Vader en zoon gingen aan de slag om een discotheek te beginnen in een inmiddels gehuurd winkelpand aan de Spoorstraat tegenover de huidige apotheek De Vriendschap. Nu is in dat pand 'eethuis-snack-bar Charlie' gevestigd. Een binnenhuisarchitect maakte een plan, de financiën werden geregeld en al snel kon de verbouwing beginnen. Aan de keukentafel was alles afgehandeld, behalve de naam. Hoe moest het gaan heten? Er kwamen verschillende namen voorbij maar geen van alle sloeg aan. Totdat ik zei: "Play time." In het Nederlands is dat zoiets als speeltijd, speelkwartier, tijdverdrijf, elkaar ontmoeten etc. Mijn ouders, mijn broer Han, de architect keken elkaar aan en vonden het best een passende naam en het bekte goed.

Ergens in 1967 vond de opening plaats en het duurde niet lang of onder leiding van broer Han en zijn toenmalige vrouw Jopie liep de disco als een tierelier. Nergens in Emmen was er voor de jeugd een zo gezellige en eigentijdse plek om eerst door de week, maar vooral in het weekend elkaar te ontmoeten en te dansen op Top40 muziek door DJ Moustache (Martin de Groot) en DJ Ton Felix (Gerjan Grevink). Ik durf te stellen dat bijna alle oud-Emmenaren van de lichting omstreeks 1950 PlayTime kennen en er geweest zijn, nog los van het groot aantal verkeringsen en huwelijken dat er

uit voortgekomen is. PlayTime was een begrip in de wijde omgeving.

Na enkele jaren van doorslaand succes werd een tweede discotheek geopend, Funny Castle. Met kegelbaan en restaurant. Deze bevond zich op de eerste verdieping boven de winkels waar later de Traverse werd gebouwd, nu ter hoogte van de vestiging van de ANWB op het Raadhuisplein. Ook dit werd een succes, zij het dat na enige jaren de oorspronkelijke (disco-)jeugd uit Emmen verdween wegens gebrek aan toekomst en studie-perspectief, en dat het 'discotijdperk' geleidelijk ten einde liep, ondanks dat er nog enkele andere disco's bestonden, zoals BonVivant, de Wipkar, De Lange aan de Wilheminastraat en Skopje aan de Weerdingerstraat en wat later de BoogieBar in Barger-Oosterveld. En dan vergeet ik er vast ook nog enkele.

Hoewel mijn ouders een aantal jaren daarvoor ook het eigenaarschap hadden overgedragen aan zoon Han en zijn vrouw Jopie en dus zelf geen actieve rol meer speelden in het bedrijf, besloten mijn ouders eind jaren zeventig na een leven van lang en hard werken met pensioen te gaan. Ze hebben beiden vanaf 1950 vijftientwintig jaar een nadrukkelijk stempel gedrukt op de horeca in Emmen, eerst in het Paviljoen in de toenmalige Noorder Dierenpark, daarna Grevink a/d Markt, vervolgens aan de Stationsstraat (nu Rue de la Gare) en vervolgens met de discotheken PlayTime en FunnyCastle (later Big Fun)

Mijn vader stierf op 80-jarige leeftijd in 1995 en mijn moeder op 81-jarige leeftijd in 2000.

Het kasboek van de winkel van Jacob Krikke

Dichtbij de Veenkerk, de kerk van dominee de Weerd in Klazienaveen-Noord, woont Roelof Seubers (1941). Hij is sinds enkele jaren in het bezit van een opmerkelijk dik oud boek. Het gaat om een kasboek van de winkel van Jacob Krikke. In die winkel bij de Rotmanssluis in het Scholtenskanaal was in de eerste helft van de vorige eeuw zo ongeveer 'alles' te koop. Met de hand geschreven staan de 'boodschappen' van ruim honderd klanten genoteerd. Het moet steeds door dezelfde persoon zijn opgeschreven, nooit is een ander handschrift gebruikt. Wat is het verhaal van de winkel, de eigenaar en de klanten?

Drie sluizen liggen in het Scholtenskanaal. De eerste in Klazienaveen bij de Cabotfabriek. De tweede 'Sluis II', daar waar de weg van Barger Compas naar Nieuw-Dordrecht over het Scholtenskanaal gaat. De derde voorbij de Veenkerk en de Splitting en genoemd naar de sluiswachters Johannes en diens zoon Klaas Rotmans. De Rotmanssluis, die in de volksmond ook gewoon Sluis III heet, dateert van 1901. In de jaren die erop volgen vestigen enkele neringdoenden zich in de buurt van de sluis, van noord naar zuid: Gerard Graves als caféhouder (naderhand Willem Hogenbirk), Johannes Santing als bakker en Jacob Krikke als winkel van 'alles'. Wie is Jacob Krikke?

Woonwinkelpand met bakkerij

Jacob Krikke¹ is telg uit een Friese vervenersfamilie die zich rond 1830 vestigt in de provincie Overijssel. Het veen in het Friese land raakt op en deze vervenersfamilie vindt nieuw werk aan de Demersvaart. Jacob Krikke is in 1877 geboren in De Krim (gemeente Gramsbergen) en trouwt in 1903 met de Hoogeteense Jantje Thijs (1878-1934). De grootvervener Jan Evert Scholten, zoon van Willem Albert Scholten, haalt hem als winkelier-bakker naar Klazienaveen-Noord. Vanaf die tijd drijft hij de enige winkel van het veendorp. Deze winkel staat in die tijd op het bovenveen aan het oude pad van Emmen-Barger-Oosterveld naar het

*Het voormalig winkelierspand van Jacob Krikke in Klazienaveen-Noord anno 2019
(Foto: Gerard Steenhuis)*

De winkel met bakkerij op het bovenveen van de firma Scholten. De foto is van 1902 en staat op bladzijde 74 in Rond de Runde (Visscher, 1997)

kanaalgravers en veenarbeiders, dichtbij het werk en hun woonhuizen de 'boodschappen' doen en elke dag brood halen. Er is geen verplichte winkelnering, zo schrijft De Weerd nog. Naderhand verbouwt de Maatschappij Klazienaveen het huis tot pastorie voor de evangelist.

De kaart

De kaart laat ons het deel van de gemeente Emmen zien tussen de oude zanddorpen Emmen, Noordbarge en Zuidbarge in het westen, de landsgrens in het oosten, de Emmerdennen en De Doorsnee in Emmer-Compascuum in het noorden en Nieuw-Dordrecht en Barger-Compascuum in het zuiden. Vanuit Emmen en Noordbarge gaat een hoofdweg (weergegeven in rode kleur) in oostelijke richting. Tussen Den Oever en Seupiesveen zakt de weg af naar het zuiden naar Nieuw-Dordrecht. In

Voorste Compas.² Nu ligt hier iets noordelijker de Margrietavaart. Ten zuiden van deze wijk staat de houten kerk, ten noorden ervan na elkaar de houten onderwijzerswoning, de houten hulschool en de winkel van Krikke.

Dominee Willem de Weerd³, die vanaf 1904 in het dorp werkzaam is, maakt in 1916 in zijn *De 'dome- neer' van turfland* op pagina 34 de volgende notitie: *'Het kerkje, de school met onderwijzerswoning en nog een groot huis, alles van de firma S. stonden aan de andere zijde (GS: oostzijdekant) van het kanaal, eveneens op 't hoogveen. Het laatste huis was verhuurd aan iemand, die daar het winkel- en bakkersbedrijf uitoefende. Zo'n winkel in een nieuwe veenkolonie, vooral wanneer er nog maar een in een heele kolonie is, is een ware toko of gelijkt wel op een dito-inrichting in de Nieuwe Wereld, waar twee concurrenten door een afstand van uren gescheiden zijn. Levertraan en kiespijn- tinctuur, spek en boenders, turfgraversgereedschap en kleren, schoenen en koloniale waren, boten, eieren en aardewerk, brood en pekelharing en dan verder nog enz. enz. enz., alles is er te krijgen. Het is gemakkelijker te zeggen, wat er niet dan wél te krijgen is.'*

De firma W.A. Scholten 'Maatschappij Klazienaveen' is eigenaar. Hierdoor kan het personeel,

Detail van Sleswijks kaart van Drenthe. De kaart, uit ongeveer 1920, toont het middendeel van de gemeente Emmen ten oosten van de zandplaatsen Emmen, Noord- en Zuidbarge. Met School (niet de School in Barger-Compascuum) wordt bedoeld de eerste houten school van Klazienaveen-Noord en met het kruisje eronder de eerste houten kerk. Beide gebouwen staan op het bovenveen en liggen aan het oude pad vanuit Emmen naar het oostelijker gelegen Smeulveen (zie de kaart). Rood zijn de hoofdwegen en bruin de oude wegen over het bovenveen. Blauw zijn de kanalen en wijken. De lijn +. +., geheel rechts is de landsgrens.

Beeld van een schip in de Rotmanssluis en de beide panden met rechts de winkel van Jacob Krikke en links de bakkerij van Jannes Santing. Het gebied is nog leeg en kaal en de aangeplante bomen klein. Ik denk dat het ongeveer 1910 is. De foto staat ook afgedrukt in het boek Het veen, een kerk, de Veenkerk in 2004 geschreven ter gelegenheid van 100 jaar evangelisatie-vereniging Immanuël door Jan Klaster en Fritz Rosenbaum. Zij menen dat het Sluis II betreft. Roelof Seubers weet wel zeker dat het om de Rotmanssluis 'Sluis III' gaat en het pand rechts van Jacob Krikke is. (Collectie: Roelof Seubers)

deze afbuiging splitst een pad zich af in oostelijke richting. De kaart geeft dit pad weer in een dunne bruine kleur. Dit moet de voorloper zijn van de latere Splitting. De ondergrond is hier nog zand. De weg passeert ten noorden van de katholieke kerk van Barger-Oosterveld (weergegeven met een +, het dorp wordt niet met naam genoemd), kruist op de overgang van zand naar veen de Veldweg. Hier wordt de ondergrond veen. Kort daarna is een knik in noordelijke richting en vervolgt het pad zijn weg naar het Scholtenskanaal en de tramlijn Klazienaveen-Emmer-Compasuum. Dit is ter hoogte van de plek waar nu de Margrietavaart ligt.

De latere uitgegraven Splitting neemt niet de knik in noordelijke richting, maar loopt rechtdoor en kruist het Scholtenskanaal en de tramlijn een driehonderd meter zuidelijker van de Margrietavaart. Na de tramlijn wordt de eerste houten school (School) van Klazienaveen-Noord weergegeven en de eerste houten kerk (+). School en kerk staan op nog niet afgegraven grond. Het pad vervolgt zijn weg in oostelijke richting. Hier, in de buurtschap Voorste Compas aangekomen, gaat de weg verder in noordelijke richting naar De Doorsnee, Emmer-Compasuum en in zuidelijke richting naar Smeulveen en Barger-Compasuum.

Tramsplitting

Wethouder Roelof Zegering Hadders beschrijft in *Een pionier herdacht*⁴ hoe Willem de Weerd regelmatig de weg van Klazienaveen-Noord naar het gemeentehuis in Emmen en vice versa fietst. *'Den weg, dien ook hij zoo ontelbaren keeren heeft gefietst, leidt ons door een prachtige omgeving, vol afwisseling. Van Emmen komen we in het mooie dorpje Angelsloo, dat nog zo volkomen het karakter draagt van een Hondsrug-dorp; hierna komen we*

in het overgangsgebied van Hondsrug en veen, en wanneer we dan in de tramsplitting zijn, is daar het veen- de groote vlakte waar zoo heelemaal niets te zien is en waar de schaapherder nog rond dwaalt met zijn kudde. Veel is veranderd in die lange reeks van jaren, waarin de heer De Weerd dezen weg fietste, zaken doende in Emmen voor 'zijn Klazienaveen-Noord'. De heide tusschen Angelsloo en Barger-Oosterveld is ontgonnen en het is nu allemaal groenland en bouwland wat daar ligt. Het veen-gebied wordt steeds kleiner, hoewel het nog wel jaren zal duren voor het in en bij de Tramsplitting is verdwenen.'

Jacob Krikke

De winkelier-bakker Jacob Krikke is kleinzoon van de Dedemsvaartse vervener Jacob Krikke (sr). Laatstgenoemde verwerft rond 1874 grote veengebieden in de gemeente Emmen in Oranjedorp.⁵ Grote stukken veen in het Oosterveen, ten oosten van de Bladderswijk. Krikke is in samenwerking met zijn plaatsgenoot Hendrik (Teunisz.) Vischer, Jacobs grootvader aan moederszij¹, op zoek naar nieuw land met nog niet afgegraven veen. De verkopende partij is de Drentsche Veen- en Midden-Kanaal Maatschappij (DVMKM) die in 1853 het Oosterveen samen met het Smeulveen koopt van de markeboeren van Noord- en Zuidbarg. De DVMKM graaft het Oranjekanaal vanuit de Drentse Hoofdvaart dwars door Drenthe, maar maakt in die tijd grote verliezen. De 'Oranjemaatschappij' is genoodzaakt grote stukken veen te verkopen. De Groninger grootvervener Willem Albert Scholten wordt in hetzelfde jaar, 1874, eigenaar van het Smeulveen, het latere Klazienaveen-Noord. De families Scholten en Krikke hebben kennis aan elkaar en zo komt kleinzoon Jacob Krikke uit het

Overijsselse De Krim terecht in Klazienaveen-Noord. Eerst, rond 1902, in de winkel van Scholten als winkelier-bakker, maar later als zelfstandige ondernemer.⁶

Winkel bij de Rotmanssluis

Jacob Krikke bouwt rond ongeveer 1908 zijn winkel op het dal aan het Scholtenskanaal bij de Rotmanssluis. Was hij tot voor kort ook nog bakker, ik twijfel eraan of hij dat in zijn nieuwe pand nog doet. Waarschijnlijk laat hij de broodvoorziening van de buurt over aan zijn buurman, bakker Johannes Santing, die zich in dezelfde tijd hier vestigt. In de periode tussen 1905 en 1919 krijgt het echtpaar Krikke-Thijs acht kinderen: Jacob (leraar MO-geschiedenis Amsterdam), Willem (leraar Wassenaar), Hendrik (militair, gesneuveld in Oost-Indië), Dirk (juwelier in Emmercompascuum en later Emmen), Hendrikus (opvolger winkelier), een levenloze baby, Trijntje en Antje.

Kasboek

Jacob Krikke houdt nauwgezet in het kasboek de inkopen en betalingen van meer dan honderd klanten bij. Het zullen vaste klanten zijn geweest, die in de buurt wonen. Er wonen meer gezinnen in de buurt. Mogelijk betalen die direct en maken geen schulden of doen bij hem geen inkopen. Die namen noteert hij niet en ook niet de passanten of de schippers.

Dit lijvig boekwerk, gestoken in een licht bruine hardkartonnen voor- en achterkant, is bewaard gebleven. Roelof Seubers⁷, wonende in de buurt-schap bij de kerk van De Weerd is er zuinig op en bewaart het winkelboek in zijn boekenkast. De met de hand geschreven notities bestrijken de periode van eind 1911 tot eind 1949. Het kasboek bestaat uit twee delen. Voorin staan op alfabet de namen van de klanten met erachter een cijfer dat correspondeert met de bladzijde in het tweede deel. In dit tweede deel staan op naam en op datum de inkopen en betalingen van de klanten.

De lijst bevat de volgende namen:

H Bos 370. JB Bentlage 11. GH Bentlage 13. H Bijl 67 (vertrokken naar Eindhoven Zwaanstraat no 22, in of na 1921). L Boxem 8a + 120. B Boxem 94 + 117. Wed Breider 112 + 119. Joh Brongers 113. H Brands 118. Gosse Bos

60. Frans Arling 13. Lubbert Bos 13. Frits Brongers 13. Berends BO veld 13. J Dijk 15. D Doornbos 93. Wed J Doornbos 119. Wed JH van Dijk 4. A van Faassen Dordsche Brug 39. Wed R Exel 117. G Eising 114. Frits vd Esschert 102. H Flokstra 20. JR Geerdes 5. Wed Fr Homan 25. E Gepken 29. J Hulst 35. J Hoffard 49. Otto de Groot 59. W de vd Graaf BZ Lutten 61. Sietze Hoogeveen 78. L Gringhuis 77. G Heller 82 (nog betaald in 1916, zij vertrokken ook). K Harder 89. Arie Groen 102. H Hoogeveen 110. Willem Huizing 5. R Jeurig 51. J Leeuwenga 9. E Karstenberg 44. Kaspers 5. J Klaver 53. Gerrit Luchenbroers 55. Fr Kuik 65. H Karst 92. H Kievit 96 (vertrokken naar Helmond in/na 1920). Wicher Kuilder 99. Jacobus Kievit 100. Koster 109. JB Kuik 111. Henk Kremer 59 (vertrokken naar Limburg in of na 1918). Kaspers 5. H Moes 47. G Middel 63. W van Mil 14. H Moesker 86. Nijland E. Erf-

Kasboek waarin winkelier Jacob Krikke de verkopen en betalingen van zijn klanten bijhoudt (Foto: Gerard Steenhuis)

scheidenveen 119. Tjeerd Middel 25. JB Pruim 27. Alle Pool 91. Willem Pool 97. HH Pranger 107. Pouwels 113 (na 1924 vertrokken naar Borne). Albert Pol 104. JB Reis 19. Lute Rozema 57. J Rotmans 81. J Robben 108. J Thijken 1. Fr Suelman 17. Hk Schepers 23. School 31. JH Suelman 42. JB Turksma 47. C Tabak 71. Harm Schepers 75. Jan Tabak 95. Schonewille 105. Wed C Trip 106 (Ravenhorsterweg Winterwijk, 1925). Hendrik Trip (Op den pas L131 Dorpsbuurt Winterwijk). H Strijker 116. School m/d Bijbel 121.

Jan Tabak (kleine) 98. Willem Snippe 75. Tj de Vries 69. Sietze de Vries 76. Koenraad Velema 85. Gerrit Visser 98. Klaas de Vries 101. Joh. Veenhof 103. H Veenstra 110. G Visser 122. B Wessels Den Oever 33. H Wessels 37. Wed. Wübkes 7. Weusten 21. Wed. Wolters 79. P Zwiers 85. F Woppenkamp 88-89 (vertrokken naar Eindhoven Kreugelstr 8c. in of na 1925). A Wolda 104. Hk vd Werf 115. W vd Weerd 40. Welgeteld 102 namen.

Winkel van 'alles'

Wat wordt er zoal verkocht aan kruideniers- en andere waren. Ik citeer letterlijk: Vet, zeep, spek, mondharmonica's, petroleum, stroop, lijnmeel, wasgansmeel, tabak, meel, lucifer, carbid, draad, olie, beschuit, stoet, creolin, koffie, rijst, haring, zout, nooten, suiker, bonen, touw, visch, kisten, schelpen, broeken, portretlijsten, frontjes, doek, zegels, vermic [vermicelli], hemden, voederkalk, klompen, kousen, pikstrikken, waren, traan, reepen, boter, sigaren, broodjes, spijkers, poets, gerst, pepermolens, voerrijs, gemengd voer, kinderhoestdrank, azijn, kamf sp [kampfer spiritus], garen, vaatjes, katoen, stoelen, mosterd, linten, peper, aardewerk, kommetjes, kandij, appels, koek, glazen, branders, sprout, mais, cich [chicorei], garen, aardappelen, kaas, kool, veters, bokking, pijpen, knikkers, grutenmeel, bever, katoen, boezeroen, baai, boezel [boezelaar], kammen, hoeden, potten, emmers, tarwe, schaapvet, mud mais, baalzak mais, dekens, lakens, meubel, schort, hemd, roggemeel, mestvork, spiegeltje, gort, vijgen, krenten, zeepd [zeepoeder], lamp, kiel, katoen, voor blouse, voering, bont, broekjes, sokken, dasjes, borden, garen, turf, borsthoning, eieren, manden, kettingen, fluweel, kaarsen, patentkali, super, chili, elastiek, sokken, poets, kleedjes, restanten kleedjes, flanel, borstrokken, dweilen, zeemlappen, bezems, borstels, kamerbezems, reparaties emmers, spiritus, lampglazen, stoffer en blik, kruiken carbolem, pannen, watten, gordijnen, garen, kraag, bordureel, thee, erwten, zakken, schroevendraaiers, inkt, blikken, cacao, stijfsel, hennep, tandborstels, zakken cocosmeel, tijk, koek, ketels, dekens, linten, schortwollen, manchester per el, gele en zwarte

Bij de burens komen nog elk jaar bij het omspitten van de groentetuinentallen medicijnflesjes, apothekerspotjes en ander glaswerk naar boven (Foto: Gerard Steenhuis)

voering, bever onderbroeken, gestikte dekens, wollen mutsen, 6 el schacht, 18 el katoen, 3 el rood baai, 2 el rood wafel bever, 3 el schortgoed, bever onderbroeken, 4 el schotsch, voering en lint, aluin, hoofdpijntabletten, harmonica's, blauw, knijpers, koekjes, rozijnen, zebra, papier, zand, visch, s(inaas) appels, kruiden, tafelkleden, madera, jam, lapjes, rokken, jurken, liquer [liqueur], zeepd [zeepoeder], vitrages, melk, flessen Valencia, mesjes, keteljes, levertraan, zwarte pakken, pen-nen, papier, inkt, servetten, borstels, gestikte de-kens, hardbrood, schelpen, anijszaad, havermout, garbadine [gabardine] damesmantels, onderrokken, mondharpen, fornuispotten met ringen, stiften, abdijsr [of abdijsiroop], appels, reepen, naalden, haarspelden, kolen, lampjes, sigaretten en sigaren, mestvorken, theekannen, boezeroenen, bonbons, soda, fluweel, molton dekens, linnenkasten.

Wat opvalt

De lijst bevat veel kruidenierswaren: melk, olie, zout, vet, spek, suiker, zeep enz. Daarnaast handelt hij in galanterie: potten, pannen, kommen, glazen, haarspelden, kammen en noem maar op. Veel stoffen, materiaal om kleren van te naaien en ander naaigerij gaan over de toonbank: bukskin, sanella, tusschenlinnen, pocheting, mouwvoering, dof keper, paardehaar, tusschenvoering, kapok, beddebont, baalzak, blauw wollen bever, vijfschacht en lint. Alles per el. Dan ook gordijnenstof en vitrage en beddestof. Noem maar op.

Ook wordt stoet (brood) verkocht, en beschuit. Maar niet opvallend veel. Zo te zien laat hij het broodbakken over aan zijn buurman Santing. Ge-handeld wordt in diervoeders onder andere lijnmeel en ook allerlei soorten kippenvoer. Daarnaast levert Krikke kunstmest, super, Chili, kali en ammoniak aan de boeren en aan een enkele turf en aardap-pelen. Bepaalde klanten brengen turf, stro en aardap-pelen. Dit gaat dan weer af van de schuld.

De notities

De eerste notities zijn van 1 november 1911. Er moet eerder ook al een administratie zijn geweest. Dit kan wel kloppen. Al sinds, geschat, 1908 is Krikke hier winkelier. Verscheidene keren begint de lijst met transport van een bedrag uit het vorige boek.

Als nummer één staat genoteerd J. Thijken. Zij wonen in het Voorste Compas. Een zevental klan-ten staan vanaf het eerste jaar beschreven. In 1912, 1913 en 1914 worden de meeste klanten voor het eerst genoemd. Het zwaartepunt van de handel is in 1919 en 1920. Na 1920 wordt het snel minder. Vanaf 1925 worden nagenoeg geen nieuwe namen genoemd. Bepaalde klanten hebben in de jaren voor 1920 ingekocht. De schulden worden jaarlijks in de eerste jaren na 1920 beetje bij beetje afbetaald. Het notitieboek vermeldt de volgende vertrekkende gezinnen: H. Bijl, H. Kievit, Henk Kremer, Pou-wels, J.H. Trip, Hendrik Trip en F. Woppenkamp. Dominee W. de Weerd staat wel genoemd, hij heeft een eigen bladzijde, maar geen enkele notitie is gemaakt. Mag hij gratis inkopen doen of betaalt hij contant?

Over de jaren dertig staan geen notities of het moeten afbetalingen van schulden zijn. De laatste notities zijn van G. Visser. Het gezin is in het voor-jaar van 1942 klant. De voorlaatste notitie is de School met den Bijbel. Zij staan vanaf januari 1925 in het boek. De eerste notitie is 90 cent aan siga-ren. Rookte de meester? Opvallend veel naaigerij wordt gekocht: breinaalden, stopgaas, koperband, schortebont, veterband, zoveel el feston, wit en gele katoen. Is dit voor het handwerken? Maar ook dweilen, kachelborstels, sponzen, zeemlappen en bezemstelen. Duidelijk voor de schoonmaak.

Ook een andere school wordt genoemd. Inkopen staan er van 1912 tot en met 1916. Is dit de voorlo-per van de School met den Bijbel, die in die jaren een openbare lagere school was.

De laatste notities zijn van mei 1943 van B. Wes-sels uit Den Oever, die zijn schuld vereffent. Hij is ook degene die stro en aardappelen levert. Beschre-ven wordt in november 1944 de afbetalingen van Wicher Kuilder, in juli 1945 H. Wessels, in januari 1949 en december 1949 Koenraad Velema.

Conclusie

Het is duidelijk. In de eerste jaren na 1910 wordt hier veel veen vergraven. Het veenbedrijf viert hoogtij. Veel nieuwe mensen komen in het gebied wonen. De bewoning van de streek komt op gang. In de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) is veel vraag naar turf als brandstof in de steden en voor de fabrieken. De grenzen van Nederland zijn dicht.

Het is druk in de winkel van Krikke. Direct na 1918 is het anders. Buitenlandse kolen wordt massaal ingevoerd. De turf van 1919 blijft op het land staan en wordt niet verkocht.

Crisis in de venen

Mensen verlaten na 1920 massaal het veengebied en verhuizen naar elders: Twente, Zuid-Limburg, Eindhoven en andere streken (zie de vertrekkende gezinnen). De omzet in de winkel van Krikke valt ver terug en het accent van de werkzaamheden van de firma verplaatst zich naar Klazienaveen-Zuid. Daar waar het Scholtenskanaal ontspringt uit het Van Echterskanaal ligt de bedrijvigheid. Daar staat de grote fabriek en daar wonen de meeste mensen. Klazienaveen groeit, maar Klazienaveen-Noord niet. Daar wordt het langzaam minder.

Veel geld onder de mensen

Er wordt zonder betalen ingekocht. Dit zien we in het boek. Afbetalen is zeer onregelmatig, soms twee keer per jaar, soms een keer, soms vaker. De boekhouding is zelden sluitend, of de administratie is niet volledig. Het boek meldt zomerschuld, voorjaarschuld en winterschuld. Ik heb zo'n vermoeden dat er veel geld onder de mensen is gebleven. Ook verhuizen bepaalde klanten naar elders. Ik denk dat nooit alle schulden zijn afbetaald. Dit verklaart waarom zo veel winkels in die tijd failliet gaan.

Waar wonen de klanten?

Het merendeel van de klanten woont in Klazienaveen-Noord, aan het kanaal of in het veld. Aan de

Catovaart staan op de oostkant negen huizen. Van noord naar zuid wonen hier de volgende families: De Groote, Bijl, J. Seubers, Van der Kaap, Bosma, Seubers, Klaster, Velema, De Jonge en Koops.⁸ Ook namen van bewoners van het Voorste Compas komen we tegen, zoals Reis, Thijken en Hoffard. Voorste Compas is een buurtschap op het bovenveen, ten noordoosten van de Veenkerk ten oosten van de Runde. Andere klanten komen uit de Maatschappij oost en west. Oost: Frans Arling en Geert Heller. West: Geerdes, Exel, Bentlage (2 x Lutke en Grote) en Pranger. Deze huizen staan in de richting van Barger-Compascuum ten westen van de Runde. Of Compascuum Verum, Schoolweg-noord: Weusten (moet Wösten zijn) en wed. Wübkes. Zij wonen ten oosten van de Runde, ook weer in de richting van Barger-Compascuum. Ze zijn allen katholiek, evenals Berends uit Barger Oosterveld en de beide gezinnen Wessels in Den Oever. Van de katholieke mensen liggen de wortels in Duitsland. 'Roomsche Poepen' worden ze soms genoemd.

Verder met Jacob Krikke en de buurt bij de Rotmanssluis

Jacob Krikke is notabele van het dorp. Hij heeft zitting in het schoolbestuur⁹ en kerkenraad. Zijn echtgenote is hem al in 1934 ontvallen. In 1961 overlijdt hij. Volgens buurtgenote Truus Tübben-Van der Kaap (1957) doen daarna de vrijgezelle zoon Henk en dochter Trijn de winkel verder. Ze kan zich uit haar jeugdtijd de winkel nog herinneren. Hoge plafonds en ramen, toonbank, schappen en laden. Het is een echte ouderwetse kruideniers-

Een afbeelding van de sluis in Praatjes en Plaatjes uit Drenthe, geschreven door dominee Willem de Weerd in 1923. Wat zien we hier? Vnl: In de verte de Veenkerk, de kerk van dominee De Weerd. Een turfschip vol in de zeilen dat de sluis wil invaren. De ophaalbrug over de Margrietavaart met de brugwachterswoning. Dan het huis van veenbaas Willem Trip, die werkt voor de firma, en de houten loods. Naderhand wordt hier een stenen schuur gebouwd, waarin de brandspuit klaar staat om elk moment te kunnen uitrukken.

winkel, maar ze verkopen ook klompen, touw en petroleum. Geen melk, daarvoor gaat melkboer Hinnek Alers uit Barger Compas rond in het dorp. Zelfs aan de school levert hij melk. Geen vlees, dat komt van slager Naaier van Emmer Compas. In de tijd dat het kanaal dicht gaat en geen boten meer in de sluis blijven liggen, stopt de winkel. Dit zal geweest zijn rond 1968. Vanaf die tijd moeten de inwoners van deze buurtschap verderop hun boodschappen doen. De Centra-supermarkt van Geert Engelage, daar waar de Foxel zich afsplitst van het Scholtenskanaal kan zich verheugen in meer klandizie.¹⁰

Het winkelpand nu

Het pand is nu een dubbele woning met twee adressen: Scholtenskanaal 101 en 102. De buitenkant is wit geverfd.¹¹ Ook de huizen ernaast zijn geen bedrijven meer, maar worden gebruikt als woonhuizen. Het huis van brugwachter Johannes en zoon Klaas Rotmans¹², tegenover bij de sluis, is afgebroken. Zelfs de lange beukenhaag en de vruchtbomentuin zijn verdwenen. Dit geldt ook voor het brugwachtershuisje van de familie Moesker, oorspronkelijk veenbaas Jan Hulst¹³, op de hoek met de Splitting en het huis noordelijk naast de familie Rotmans van Koop de Roo. Dit huis is ooit bedoeld als brugwachterswoning voor een brug over de Willemsvaart. Deze brug die een verbinding zou maken met de Turfweg is nooit aangelegd. De bewoners van de buurtschap bij de Rotmanssluis hebben nu vrij zicht op de velden van de firma en het Oosterbos bij Barger-Oosterveld. In de avonduren zien ze de lichten schijnen van de hoge flats van Emmerhout. Deze wijk ligt evenals het nabije Barger-Oosterveld en Angelslo op het hogere zand van de Hondsrug.

Jaartallen

In 1901 wordt bij het uitgraven van het Scholtenskanaal vanuit Klazienaveen de zuidgrens van het Smeulveen bereikt.

In 1902 krijgt de firma een vergunning om een kerk te bouwen op het hoogveen, Smeulveen, plaats 38. Het gaat om de eerste houten kerk. In die tijd, of al eerder, moet ook de eerste houten school, met waarschijnlijk drie klassen en de onderwijzerswoning (meester Cuperus) zijn gebouwd. In datzelfde

jaar huurt Jacob Krikke eveneens van de firma zijn winkel-bakkerij. Zo staan op het bovenveen van zuid naar noord: de houten kerk op plaats 38, de Margrietavaart, de houten onderwijzerswoning en school en dan de winkel van Krikke. Dit beeld wordt bevestigd door www.tijdreis.nl. Ook vraagt de firma in 1902 vergunning aan voor 40 woningen, enkele en dubbele.

In 1904 komt de evangelist Willem de Weerd uit het Gelderse Terwolde in Klazienaveen-Noord werken. In de tijd ervoor doet zijn collega Braakhekke de dienst in het houten kerkje met zijn 130 zitplaatsen. Op de zondagmiddag is de dienst, in de ochtend doet Braakhekke zijn dienst in Emmer-Compascuum.

Vanaf 1905 krijgt de firma Scholten een nieuwe naam: 'Maatschappij Klazienaveen'.

In 1906 wordt het Scholtenskanaal als nieuwe waterverbinding in gebruik genomen, in juli 1907 de tramlijn Klazienaveen-Emmer-Compascuum en in december 1907 Emmer-Compascuum-Ter Apel. Ik denk dat rond 1908 Jacob Krikke en Johannes Santing hun bedrijven, winkel en bakkerij, bouwen aan het Scholtenskanaal.

In 1915 is de bouw van de pastorie aan het kanaal op plaats 48. In hetzelfde jaar wordt de vergunning aangevraagd voor de bouw van de brugwachterswoning bij de brug over het Margrietavaart op plaats 36.

In 1917 wordt de houten kerk verkocht en gaat het naar Barger-Compascuum. De plaats, aan het Verlengde Oosterdiep OZ, is ook eigendom van de firma. In dat jaar stopt het onderwijs in het houten schooltje en wordt dit gebouw gebruikt als kerk en verenigingsgebouw. Waar wordt van 1917 tot 1923 onderwijs gegeven?

In 1918 bouwt de firma voor veenbaas Willem Trip op plaats 34 een woonhuis met schuur en houten materialenloods. Dit huis staat ten noorden van de monding van het Margrietavaart in het Scholtenskanaal. In 1928 wordt de vergunning aangevraagd om een nieuwe materialenloods te bouwen met brandspuihuis. Nu woont hier Teun Lubbers.

In 1922 is de bouw van de hervormde kerk 'de Veenkerk' op plaats 48. In 1923 de inwijding. De beide heemsteden zijn geschonken door de NV Veenderij -en Turfstrooiselfabriek Klazienaveen (eigenaar firma Scholten) aan de Nederlands Her-

vormde Evangelisatie Vereniging 'Emmanuel'. In 1923 wordt de Nederlands Hervormde 'School met de bijbel' gebouwd op plaats 48. Pas in 1948 verhardt men de Splitting, soms Tramsplitting genoemd. Zelfs Plaatselijk Belang van Barger-Compascuum heeft zich hiervoor sterk

gemaakt.

In 1993 wordt een reünie gehouden in verband met het 70-jarig bestaan van de 'Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel'. Ook is een reünieboekje uitgegeven. In 2009 sluit de school.

Noten

1. Wim Visscher, 2004. Een wereld van turf, pagina 325. Jacob Krikke (1877-1961) is zoon van Jacob Krikke (1851-1925) en Trijntje Visscher (1856-1943), dochter van Hendrik Visscher Tzn. (1810-1905) en Sjoukje Jans Krikke (1817-1900). Deze familie Krikke zijn verveners in het Friese Oudehaske en Aengwirden (Tjalleberd), waarvan leden rond 1830 zich als verveners aan de Dedemsvaart vestigen. Dit lees ik in Een wereld van turf (Visscher, 2004).
2. Gerard Steenhuis, 2013 Land op de schop, pagina 12 en Gerard Steenhuis, 2011 145 jaar Bargercompascuum, pagina 31, 32.
3. Van de hand van evangelist Willem de Weerd (1878-1946) verschijnen verscheidene boeken. Hij wil met inkomsten uit de verkoop van zijn boeken de bouw van een stenen school, gemeenschapshuis en kerk in Klazienaveen-Noord bekostigen. In 1916 verschijnt De 'Domeneer' van Turfland. Zeven jaar later, in 1923 Praatjes en Plaatsjes uit Drenthe en in 1931 Gevangen Visschen. In 1923 wordt de hervormde kerk gebouwd aan het Scholtenskanaal: de Veenkerk 'het kerkje van De Weerd'. De firma Scholten schenkt de grond en 10.000 turven. In 1947 wordt onder redactie van H. de Weerd Een pionier herdacht uitgegeven. Verscheidene collega evangelisten en dominees, maar ook wethouder van de gemeente Emmen Roelof Zegering Hadders en de katholieke pater Willehad Kocks herdenken de in 1946 overleden evangelist. Allen hebben met hem te doen gehad. Ze prijzen de inzet en het doorzettingsvermogen van De Weerd. Willem de Weerd is evangelist en geen dominee. Hij mag niet dopen en het avondmaal bedienen. Hij voelde zich hierdoor erg ondergewaardeerd. Zoon Wim de Weerd, dominee, is latere jaren eveneens actief als schrijver en publicist.
4. H. de Weerd Wzn., 1947, Een pionier herdacht, pagina 65 en 66.
5. Andere kopers van grond in het Oosterveen zijn de Friese Veenmaatschappij van de familie Van der Sluis uit Appelscha en de Wormerveersche Veen Compagnie van de Zaanse families Wessanen en Laan.
6. De DVMKM, de 'Oranjemaatschappij', wil voorkomen dat (meestal kleinere) verveners die zich gevestigd hebben aan de Verlengde Hoogeveensche Vaart investeringen doen op het grondgebied van de Maatschappij. Zij wil voorkomen dat de afgegraven turf via de zuidelijke route, via de Hoogeveensche Vaart wordt afgevoerd. Liever heeft de Maatschappij dat de turf verscheept wordt over de westelijke route, via hun eigen Oranjekanaal. De Maatschappij gaat om deze reden handel aan met kapitaalcrachtige investeerders van elders. Zo krijgen de Overijsselse verveners Krikke en Visscher en de Groninger grootondernemer Scholten voet op deze Drentse bodem.
7. De grootouders van Roelof Seubers aan moederskant vinden we terug in het kasboek onder nummer R. Jeurig 51.
8. Deze informatie met schets heb ik van Rein de Groote.
9. Gelske Reitsma-Prins, 1993 School met de bijbel Reünie 1993 Klazienaveen-Noord, pagina 11.
10. Historische werkgroep Emmer-Compascuum, 2015, Van veenhuisje tot dorpspaleis, pagina 345 en 346.
11. Volgens mijn bron, Roelof Seubers, heeft het huis een brand meegemaakt. Uit de resten van het huis vindt een bekende van hem dit kasboek en brengt het naar Seubers. De burens weten te vertellen dat het om een schoorsteenbrand gaat, waarbij het grootste deel van het huis bewaard is gebleven.
12. Internet. Stamboom Klavers. Johannes Rotmans (1865 Veendam-1940 Emmen) trouwt met Klaassien Panjer (1865 Nw Pekela-1950 Emmen). Ze zijn van 1922 tot 1940 sluiswachter. Drie kinderen: Hans geboren in 1897, verder onbekend. Geertje (1899-1973). Zij is de in de buurt bekende onderwijzeres 'juffrouw Rotmans' die aan de school in Klazienaveen-Noord les geeft maar ook bekend is in Barger-Compascuum. En Klaas Rotmans (1904-1973), de latere sluiswachter op deze sluis III. In 1973 verdrinken Geertje en Klaas als de auto, waar ze op dat moment in zitten in het Oosterdiep te water raakt. Ze liggen allen, behalve oudste zoon Hans, begraven op de openbare begraafplaats van Emmer-Compascuum. J. Rotmans 81 staat geschreven in Krikkes kasboek.
13. Anton (FA) Dijck, 1991 Barger-Compascuum in grootmoeders tijd, afbeelding 16. Dit brugwachtershuis van Moesker wordt in de eerste jaren bewoond door het gezin van veenbaas Jan Hulst, die eveneens in 1922 zitting heeft in het stichtingsbestuur van de school met de bijbel. Daarna de families Gerrit Prins en Homan-Klaster. H. Moesker 86 schrijft Krikke in zijn boek en Wed Fr Homan 25. Jan Hulst vinden we terug onder nummer 35.

Een Eerbiedige Gelukwensch (deel 2)

Op 7 januari 1937 traden prinses Juliana en prins Bernhard in Amsterdam met elkaar in het huwelijk. Van alle verenigingen in de gemeente Emmen kregen zij een 'eerbiedige gelukwensch' aangeboden. Het is een album met foto's uit de gemeente Emmen en de namen van alle verenigingen die het koninklijk paar gelukwensen. In de vorige *Kroniek*: de felicitaties van het zand, nu de felicitaties uit het veen!

'Bargeroosterveld en Emmerschans liggen op de scheiding van zand en veen. Emmerschans ontleent deze naam aan een vroeger aangebrachte militaire versterking.

Het veengebied in de gemeente Emmen is van zeer grote omvang, ruim 22.000 ha. De afstand Noord-Zuid bedraagt 22 km; de gemiddelde breedte van het veengebied is 10 km. Voor 1840 was dit hoogveen nog zo goed als onbewoond en gedurende de wintermaanden bijna ontoegankelijk.

Geleidelijk werd het veen 'aangesneden'; er werden kanalen en wijken voor turfverschepping gegraven, de 'blootgelegde dallen aangemaakt' ('landaanmaken') met als eindresultaat een nieuwe veenkolonie. Zo werd het gebied vanaf Veendam tot Emmen ontgonnen. Alles ging volgens een door Provinciale Waterstaat goedgekeurd plan van aanleg.

In de gemeente Emmen was in 1937 nog lang niet alles ontgonnen. Het koninklijk paar wilde men uitnodigen met de opmerking: 'Het is zeer interessant om te zien hoe dat alles in zijn werk gaat, hoe een nieuw vruchtbaar land ontstaat. Bij een bezoek - minstens enige dagen - voor 1 juli, kan men het turfgraven en baggeren, zowel uitgevoerd als handwerk en/of machinaal, zien. Na 1 juli wordt weinig meer gegraven, omdat het turfproduct nog in het zelfde jaar gedroogd moet worden. Men kan natuurlijk ook in juli of augustus wel een goed beeld krijgen omtrent een en ander, indien men deskundige voorlichting heeft.

Veenkoloniën als Nieuw-Weerdinge, Emmer-Compasuum, Klazienaveen en Nieuw-Amsterdam zijn al weer te beschouwen als een centrum voor hun omgeving. Ook in deze plaatsen zijn goede hotels en winkelbedrijven.'

'Mogen eenige cijfers op de snelle groei van Emmen wijzen.

	1850	1900	1935
Aantal inwoners	2699	19.425	45.052
Aantal scholen	6	16	72*

*) Hiervan in 1935: 1 Rijkslandbouwwinterschool, 1 ambachtsschool, 1 landbouwhuishoudschool, 3 U.L.O. scholen, 1 lagere tuinbouwschool en 65 lagere scholen.

Voor al de laatste jaren was in Emmen veel gebouwd. Nieuwe winkelpanden verrezen, oude werden vernieuwd, terwijl nieuwe woonwijken aan Emmen werden toegevoegd. De gestadige propaganda voor het vreemdelingenverkeer, doch vooral de werkwijze van het gemeentebestuur, inzonderheid de activiteit van burgemeester mr. J.L. Bouma, heeft een gunstig resultaat gehad.'

Aldus mr. A. Jonker, voorzitter van het bestuur van de Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en secretaris J. Nijemanting in januari 1937.

Emmer-Compaschum, links de R.K.-kerk en rechts de R.K.-huishoudschool.

EMMER COMPASCUUM

Oranjev ereeniging „Emmercompaschum en Omstreken”.

Ds. J. Siemelink, voorzitter.
P. J. van Leeuwen, secretaris.
J. Mulder, penningmeester.

Gereform. Kerk Emmercompaschum.

Ds. R. Douma, voorzitter.
H. Chr. Lever, secretaris.
J. Mulder, penningmeester.

Gereformeerde Mannenver. „O. d. S.” Emmercompaschum.

H. Chr. Lever, voorzitter.
M. R. Bentum, secretaris.
A. Wijbrandts, penningmeester.

Ger. Meisjesver. „Die de arme geeft, dient den Heere”, Emmercompaschum.

W. J. Spoomaker, voorzitter.
P. Kloosterman, secretaresse.

Ger. Jongelingsver. „Troffel en Zwaard” Emmercompaschum.

R. Reitsma, voorzitter.
M. P. Waalkens, secretaris.
A. Mulder, penningmeester.

Vereen. voor Geref. School-Onderwijs Emmercompaschum.

H. Chr. Lever, voorzitter.
A. Buter, secretaris.
E. van Hoving, penningmeester.

Hervormde School aan de Runde Emmercompaschum.

Ds. D. Siemelink, voorzitter.
S. K. Salomons, secretaris.
L. van Veen, penningmeester.

W. v. d. Meisjesveren. „Martha” Emmercompaschum.

Ortizter.
esse.
ingmeesteresse.

ske Vrouwenbond scheveld.

, voorzitster.
r, secretaresse.
ing,
penningmeesteresse.

Afd. Emmen van de Bond van Nederlandse Onderwijzers.

P. J. Duinkerken, voorzitter.
J. Roorda, secretaris.
W. F. Beek, penningmeester.

Bijzonder Vrijwillige Landstorm Afd. Emmercompaschum.

J. Mulder, voorzitter.
S. Kloosterman, pl. leider.
J. Hoving, penningmeester.

Het Groene Kruis Emmercompaschum en Omstreken.

J. Mulder, voorzitter.
J. Jansen, secretaris.
B. G. de Jong, penningmeester.

Commissie Hyg. voor Moeder en Kind, Emmercompaschum.

M. A. Pragt-van Hebel, voorzitter.
E. Jansen-Meester, secretaresse.
G. Kuipers-Schoemaker,
penningmeesteresse.

Christelijke Ziekenezorg Emmer-Erfscheidenveen.

E. Rosenbaum, voorzitter.
S. Eisinga, secretaris.
H. Hesseling, penningmeester.

Boven: Elke geloofsrichting in Emmer-Compaschum had in de jaren dertig z'n eigen vereniging.

Links: Machinaal baggeren in Emmererfscheidenveen.

De Gereformeerde school en kerk in Klazienaveen

KLAZIENAVEEN

Grupevereniging — Klazienaveen

Ds. J. A. Verhoog, voorzitter.
R. G. Mande, secretaris.
R. J. J. Rensen, penningmeester.

Gereformeerde Kerk — Klazienaveen.

Ds. J. A. Verhoog, voorzitter.
N. I. Heyne den Bak, secretaris.

Geref. Meisjesver. „Waakt en Bidt“ A. Klazinaveen.

Mej. T. Klein, voorzitter.
Mej. A. de Roode, secretaresse.
Mej. G. Folsner, penningmeesteresse.

Geref. Jongelingsver. „Eben Haëzer“ B. Klazinaveen.

J. Oosting, voorz.
W. Klein, secr.
A. Baas, penn.

Geref. Jongelingsver. „Eben Haë: Klazinaveen.

W. Blauw, voorzitter.
Tj. Homans, secretaris.
H. de Jong, penningmeester.

Geref. Meisjesver. „Waakt en Bi Klazinaveen.

Mej. M. Boers, voorzitter.
Mej. R. Jagt, secretaresse.
Mej. J. Slagter, penningmeester.

Hersteld Ap. Zending Gemeente Afd. Klazienaveen.

H. Witteveen, voorganger.

Evangelische vereniging „Immanuël“ Klazienaveen-Noord.

W. de Weerd, voorzitter.
E. Eisinga, secretaris.
L. Boers, penningmeester.

Ver. tot St. en inst. Sch. m. d. Bijbel, Nieuw-Dordrecht.

A. Nederhoed, voorzitter.
G. Horlings, secretaris.
Tj. Homans, penningmeester.

Nederlandsch Hervormde Schoolveren. Barger-Oosterveen.

H. v. d. Linde, voorzitter.

Roomsche Katholieke St. Henricus Kerk Klazienaveen.

Past. H. B. Goossens, voorzitter.
J. J. Jansen, secretaris.

Ver. tot st. en inst. School m. d. Bijbel Klazinaveen-Noord.

W. de Weerd, voorzitter.
J. Krikke, secretaris.
J. Grootte, penningmeester.

Afd. Klazinaveen Bouwvakp.ver. Z.O.D.

K. J. Keun, voorzitter.
H. Homan, secretaris.
E. Abercrombie, penningmeester.

Christelijke Boeren- en Tuindersbond Afd. Klazinaveen-Zwartemeer.

G. Horlings, voorzitter.
J. Hoven, secretaris.

*De Puritfabriek in
Klazienaveen*

Nieuw-Weerdinge, het 3de Kruisdiep

Kleine Meisjesveren. „Die Mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden“, Nieuw-Weerdinge.

G. H. Moester-Jeromius, voorzitter.
J. Eekhof, secretaris.

Ver. St. en inst. L. Scholen n. d. Bijbel, Nieuw-Weerdinge.

J. Olijve, voorzitter.
H. Huizing Jaczn., secr.
J. H. Muller, penningmeester.

Hervormde Schoolvereniging, Nieuw-Weerdinge.

Ds. B. S. Dijkstra, voorzitter.
R. Evers, secretaris.
G. Huizing, penningmeester.

N. C. G. V. Ald. Nieuw-Weerdinge.

Jan Wiersema, voorzitter.
Albert Timmer, secretaris.
Jan van Dam, penningmeester.

Chr. Gemengde. Zangver. „Euphonia“ Nieuw-Weerdinge.

M. Strik, voorzitter.
H. van Bergen, secretaris.
F. Leutscher, penningmeester.

Vereen. „Plaatselijk Belang“ — Nieuw-Weerdinge.

A. Wind, voorzitter.
J. Meijer, secretaris.
R. Haddering, penningmeester.

N. C. L. B. — Nieuw-Weerdinge

H. Pinkster, voorzitter.
F. Bos, secretaris.
E. Idema, penningmeester.

Bond van Staatspens. Ald. Nieuw-Weerdinge.

A. Houwing, voorzitter.
J. Meijer, secretaris.
K. H. Koers, penningmeester.

Vrijz. Herv. Jong.ver. „De Rijzende Kerk“ Nieuw-Weerdinge.

A. J. Verduijn, voorzitter.
C. Oosting, secretaresse.
J. Groven, penningmeesteresse.

Nieuw-Weerdinge, machinefabriek Werkland

Op deze bladzijde en de achterzijde nog meer foto's uit *Gelukwensen*.

Links: De Veenkoloniale Boerenbond (VBB) nam als eerste in het land het initiatief tot oprichting van een proefboerderij. De eerste proefboerderij werd in 1916 in Borgercompagnie gebouwd; de tweede kwam in Emmer-Compascuum, Oosterdiep OZ 32. Deze boerderij werd in 1920 in gebruik genomen. Bedrijfsleiders waren onder andere Van den Berg, Alberts en Kaiser. Zie ook: Historische Werkgroep Emmer-Compascuum, Van veenhuisje tot dorpspaleis, 2015, blz. 121.

Rechts: Oosterdiep OZ 32 anno 2020 (Foto: Lubbe Kroeze)

Boven: Een boerenschuur op de ontginning van dr. J.R. Hoppers op de Westelijke Doorsnee ZZ 28.

Rechts: De schuur is in 2012 tot woning verbouwd (Foto: Lubbe Kroeze)

Zie ook: Historische Werkgroep Emmer-Compascuum, Van veenhuisje tot dorpspaleis, 2015, blz. 384.

Links: Tekening van dorpsaanzicht Nieuw-Amsterdam

Rechts: Dezelfde situatie anno 2020. (Foto's: Ina Meilink)

Links: Dorpsaanzicht Erica

Rechts: Dezelfde situatie anno 2020. (Foto's: Ina Meilink)

Links: De sluis in het Oranjekanaal bij Oranjedorp

Rechts: Dezelfde situatie anno 2020. (Foto's: Ina Meilink)

Op de voorzijde een foto van het Paviljoen in het Noorder Dierenpark. (Collectie Roelof Boelens)

Op de achtergrond een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker (eerste versie)

